

ΑΣΦΑΛΕΙΑ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Τριαντάφυλλος ΚΑΡΑΤΡΑΝΤΟΣ
Κύριος Ερευνητής, ΕΛΙΑΜΕΠ

Ιανουάριος 2024
Working Paper #124/2024

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Copyright © 2024 | All Rights Reserved

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ & ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Τηλ.: 210 7257 110 | Fax: 210 7257 114 | www.eliamep.gr | eliamep@eliamep.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ ενθαρρύνει τον ανοιχτό, πλουραλιστικό διάλογο στη βάση επιχειρημάτων και δεδομένων. Οι απόψεις που διατυπώνονται από συνεργάτες του ΕΛΙΑΜΕΠ εκφράζουν αποκλειστικά τους συγγραφείς τους και δεν δεσμεύουν το Ίδρυμα.

Το Ευρετήριο αποτελεί επικαιροποιημένη και εμπλουτισμένη εκδοχή του Στρατηγικού Αλφαριθμητικού Αραβο- Ισραηλινής Διένεξης που επιμελήθηκε ο Θάνος Ντόκος και εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2010. Στην διαμόρφωση της επικαιροποιημένης εκδοχής συνέβαλαν ο Στέφανος Κοντογιάννης και η Αντωνία Κουμποτή.

Φωτογραφία εξωφύλλου: [Unsplash](#)

Τριαντάφυλλος ΚΑΡΑΤΡΑΝΤΟΣ
Κύριος Ερευνητής, ΕΛΙΑΜΕΠ

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων	3
Εισαγωγή: από το Όσλο στον πόλεμο Ισραήλ-Χαμάς	6
Όροι και Ιστορικά Γεγονότα	9
Eretz Israel (Μεγάλο, Βιβλικό Ισραήλ)	9
Παλαιστίνη: Η Ιστορία της Περιοχής	9
Σιωνισμός (Zionism)	10
Αντισημιτισμός	10
Δημιουργία του Ισραήλ	10
Αραβο-Ισραηλινοί Πόλεμοι	11
Βαρβαρότητα	13
Εποικισμοί	14
Ιντιφάντα	14
Λύση Δύο Κρατών	15
Παλαιστίνιοι Πρόσφυγες	16
Εμφύλιος Πόλεμος Παλαιστινίων	16
Ημέρα Οργής	16
Αραβική Άνοιξη	16
Πυρηνικό Οπλοστάσιο Ισραήλ και Συσχετισμοί Στρατιωτικής Ισχύος στην Περιοχή	17
Σιδηρούς Θόλος (Iron Dome)	18
Ρουκέτες	18
Τείχος Ασφαλείας (Δυτική Όχθη)	19
Σήραγγες Χαμάς	19
Πρόσωπα	20
Ράμπιν (Γιτζάκ)	20
Αραφάτ (Γιάσερ)	20
Αμπάς (Μαχμούντ)	21
Νετανιάχου (Μπενιαμίν)	21
Ισμαήλ Χανίγια	22
Μαρουάν Μπαργούτι	22

Διεθνή Κείμενα και Διασκέψεις	24
Ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1967)	24
Ψήφισμα 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1973)	24
Συμφωνίες Καμπ Ντέιβιντ (1978)	24
Ειρηνευτικές Συμφωνίες Όσλο (1993 & 1995)	25
Διαπραγματεύσεις σε Καμπ Ντέιβιντ και Τάμπα (2000-2001)	25
Σαουδαραβικό Ειρηνευτικό Σχέδιο (2002)	26
Συμφωνία Γενεύης (Δεκέμβριος 2003)	26
Οδικός Χάρτης για την Ειρήνη ("Road Map for Peace") (2003)	27
Διάσκεψη της Αννάπολης (2007)	27
Συμφωνίες Αβραάμ (2020)	27
Κράτη, Σχέσεις μεταξύ Κρατών, Περιοχές	28
Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	28
Ρωσία	29
Αίγυπτος	30
Ιράν	31
Λίβανος	32
Συρία	32
Σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ	33
Σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ	34
Ιερουσαλήμ	35
Γάζα	35
Δυτική Όχθη	36
Υψίπεδα Γκολάν	36
Οργανισμοί, Οργανώσεις, Όργανα	37
Ευρωπαϊκή Ένωση	37
Κουαρτέτο	38
Σύνδεσμος Αραβικών Κρατών (Arab League/League of Arab States)	38
Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις (IDF)	38
Ισραηλινά Πολιτικά Κόμματα	39
Εβραϊκό Λόμπυ (στις ΗΠΑ)	40
Ισλαμιστικές Οργανώσεις/Ισλαμιστική Ριζοσπαστικοποίηση	40

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Ο Άξονας της Αντίστασης (Axis of Resistance)	41
Al Qaeda	41
ISIS	42
Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ	43
Φατάχ/PLO	43
Χαμάς	43

Εισαγωγή: από το Όσλο στον πόλεμο Ισραήλ-Χαμάς

Αν και πολλοί πίστεψαν ότι με τις Συμφωνίες του Όσλο (1993) το Παλαιστινιακό, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα, είχε βρει επιτέλους τη λύση του, δυστυχώς η συγκεκριμένη ειρηνευτική διαδικασία, όπως και όλες όσες ακολούθησαν στις αρχές του 21ου αιώνα, ναυάγησε και το πρόβλημα εξακολουθεί να ταλανίζει την πολύπαθη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Τι ή ποιος έφταιξε; Οι πιθανές εξηγήσεις πολλές και όχι απόλυτα ικανοποιητικές. Ορισμένες δε, οδηγούν σε εξόχως απαισιόδοξα συμπεράσματα για το μέλλον. Η πρόθεση της μιας ή της άλλης πλευράς να οδηγήσει τις ειρηνευτικές προσπάθειες σε ναυάγιο; Η αδυναμία και των δύο πλευρών να ξεφύγουν από μαξιμαλιστικές επιδιώξεις, σε συνδυασμό με την πλήρη έλλειψη εμπιστοσύνης και το μίσος και η βαρβαρότητα που χαρακτηρίζει τις σχέσεις των δύο πλευρών μετά από δεκαετίες αιματοχυσίας; Οι ατέλειες όσων ειρηνευτικών προσπαθειών αναλήφθηκαν που έγιναν φανερές μόνο στο στάδιο της υλοποίησης; Η αδυναμία της διεθνούς κοινότητας, κυρίως των ΗΠΑ, να παρέμβει αποτελεσματικά; Ένα τυχαίο γεγονός; Θα μπορούσε κάποιος να συζητήσει *ad infinitum* κατά πόσον η δολοφονία του Γιτζάκ Ραμπίν άλλαξε την πορεία των εξελίξεων. Ίσως ναι, ίσως όχι, αλλά λίγη πρακτική σημασία έχει πλέον.

Το Ισραήλ, θεωρώντας ότι η διαπραγμάτευση με τους Παλαιστίνιους είναι μια ανώφελη προσπάθεια (παραβλέποντας το ότι με την πολιτική που εφάρμοσε υπονόμεισε συστηματικά τη θέση του Αμπάς και των μετριοπαθών Παλαιστινίων) υιοθέτησε κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες μια «αμυντική» στρατηγική διαχείρισης και όχι επίλυσης του Παλαιστινιακού. Το αποτέλεσμα αυτής της στρατηγικής δεν ήταν δυστυχώς άλλο από την δημιουργία δυο «μπαντουστάν» στα παλαιστινιακά εδάφη, την αύξηση της επιρροής των εξτρεμιστικών οργανώσεων και τη διαιώνιση του προβλήματος.

Επίσης καθώς οι ΗΠΑ δεν ήταν αποφασισμένες να ασκήσουν ουσιαστική πίεση στο Ισραήλ και να σύρουν –με την αμέριστη και ουσιαστική υποστήριξη της ΕΕ και των Αράβων-- και τις δύο πλευρές στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, στην ανάγκη επιβάλλοντας μια βιώσιμη λύση, το παλαιστινιακό πρόβλημα εξακολούθησε να αποτελεί την κεντρική ψηφίδα στο παζλ της βίας στη Μ. Ανατολή, επιτρέποντας στους διάφορους Μπιν Λάντεν να δημαγωγούν ασύστολα και να πυκνώνουν τις τάξεις των υποστηρικτών τους σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο ενώ ταυτόχρονα αποτέλεσε μια πρώτης τάξεως δικαιολογία προκειμένου οι αραβικές κυβερνήσεις να μεταθέτουν στις καλένδες τις τόσο αναγκαίες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις ενώ κατατρώγονταν αργά αλλά σταθερά τα θεμέλια του ισραηλινού δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ο σημερινός πόλεμος Ισραήλ-Χαμάς αποτελεί τον πιο πρόσφατο στην συνεχιζόμενη αυτή σύγκρουση και -δυστυχώς- τον πλέον αποσταθεροποιητικό, καθώς θα μπορούσε να αναβαθμιστεί σε περιφερειακή σύγκρουση εμπλέκοντας τη Χεζμπολάχ που εδρεύει στον Λίβανο, την υποστηριζόμενη από το Ιράν πολιτοφυλακή στη Συρία και, στο χειρότερο δυνατό, αλλά όχι ιδιαίτερα πιθανό σενάριο, το ίδιο το Ιράν. Η επίθεση αυτή, που αποτελεί τεράστια

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

κλιμάκωση από πλευράς της Χαμάς, έχει από πολλούς ερμηνευτεί ως απάντηση από πλευράς της Χαμάς για την υπονόμευση του ρόλου και της επιρροής της λόγω της μετασχηματιστικής περιόδου στη Μέση Ανατολή που σηματοδοτήθηκε από την συνεχιζόμενη εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ και αρκετών αραβικών χωρών.

Η διαφορά αυτής της –σύγχρονης-- σύγκρουσης με άλλες στο παρελθόν έγκειται στο γεγονός ότι η Χαμάς επέλεξε να πραγματοποιήσει την πλέον θανατηφόρα επίθεση εναντίον αμάχων που επιχειρήθηκε εδώ και δεκαετίες και μάλιστα εντός του εδάφους του Ισραήλ στις 7 Οκτωβρίου 2023 ημέρα εβραϊκής γιορτής και 50ή επέτειο του πολέμου του Γιομ Κιπούρ. Η επίθεση ξεκίνησε με ρίψεις πάνω από 3.000 ρουκετών που εκτοξεύτηκαν από τη Γάζα και την ταυτόχρονη εισβολή τρομοκρατών της Χαμάς στο Ισραήλ χρησιμοποιώντας φορτηγά, τρακτέρ, μπουλντόζες και αλεξίπτωτα πλαγιάς σε πολλά σημεία κατά μήκος των συνόρων της Γάζας. Τα μέλη της Χαμάς έφτασαν βαθιά στο ισραηλινό έδαφος, όπου επιτέθηκαν σε μικρές κοινότητες με οδηγίες που περιελάμβαναν την αδιάκριτη δολοφονία αμάχων, την καταστροφή πολιτικών και στρατιωτικών κτιρίων και τις απαγωγές. Περίπου 1.400 Ισραηλινοί σκοτώθηκαν, 1.000 από τους οποίους ήταν άμαχοι, ενώ άλλοι 3.000 τραυματίστηκαν και περισσότεροι από 200 όμηροι οδηγήθηκαν στη Γάζα. Πιστεύεται ευρέως ότι ο σχεδιασμός της επίθεσης κράτησε τουλάχιστον έναν χρόνο, ίσως δύο, και διευκολύνθηκε από τα δίκτυα σπράγγων της Χαμάς, τα οποία της επέτρεψαν να αποφύγει τις Υπηρεσίες Πληροφοριών του Ισραήλ. Ως εκ τούτου, το Ισραήλ αιφνιδιάστηκε και πέρασαν ώρες προτού ο Ισραηλινός Στρατός καταφέρει να ανακτήσει τον έλεγχο στις περιοχές που δέχθηκαν επίθεση.

Το Ισραήλ, στο πλαίσιο της νόμιμης αυτοάμυνας, κήρυξε πόλεμο εναντίον της Χαμάς και προχώρησε σε συντονισμένη και συνδυαστική επίθεση από ξηράς και αέρος στο μέρος της Λωρίδας της Γάζας που ελέγχει η Χαμάς, εγκαινιάζοντας μια νέα φάση στη σύγκρουση Ισραήλ-Χαμάς. Η πρώτη φάση της επίθεσης του Ισραήλ στο Βόρειο Τμήμα της Γάζας που ελέγχει η Χαμάς περιελάμβανε επιθέσεις από αέρος και από το πυροβολικό και διήρκησε μέχρι και τις 26 Οκτωβρίου. Από τις 27 Οκτωβρίου εξελίσσεται η δεύτερη φάση της επιχείρησης «Σιδερένια Σπαθιά» (Iron Swords) που περιλαμβάνει μία διαρκώς κλιμακούμενη χερσαία επιχείρηση, με ειδικές δυνάμεις του Ισραήλ να επιχειρούν εντός του αστικού ιστού και να αποκτούν τον έλεγχο σημαντικών υποδομών της Χαμάς, όπως το Κοινοβούλιο της Γάζας. Η τρίτη και τελευταία φάση της στρατιωτική επέμβασης των Ισραηλινών δυνάμεων περιλαμβάνει την αντιμετώπιση της Χαμάς στο τεράστιο δίκτυο σπράγγων που έχει κατασκευάσει η Χαμάς σε ολόκληρη την Λωρίδα της Γάζας.

Σημειώνεται ότι πέραν του Πολέμου μεταξύ Ισραήλ-Χαμάς, υπήρξαν και ορισμένα περιφερειακά μέτωπα με περιορισμένες, ωστόσο, στρατιωτικές αντιπαραθέσεις, κυρίως βομβαρδισμούς, από ισραηλινές και αμερικανικές δυνάμεις ή μικρής κλίμακας συμπλοκές με τις Ισραηλινές δυνάμεις, στην Δυτική Όχθη, στα Σύνορα Ισραήλ και Λιβάνου με την Χεζμπολάχ, στη Συρία, στην Υεμένη με τους Χούθι και στο Ιράκ.

Το κόστος του συγκεκριμένου πολέμου σε ανθρώπινες ζωές, υποδομές και συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή της Γάζας είναι επίσης τεράστιο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, που έχουν

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

ωστόσο δυσκολίες ακριβούς τεκμηρίωσης, έχουν σκοτωθεί περισσότεροι από 25.000 Παλαιστίνιοι, οι περισσότεροι εκ των οποίων είναι άμαχοι, μεταξύ των οποίων περίπου 5.000 παιδιά, ενώ σύμφωνα με υπολογισμούς περισσότεροι από 1.500.000 Παλαιστίνιοι εξαναγκάστηκαν σε εσωτερική μετακίνηση από την βόρεια προς την νότια πλευρά της Λωρίδας της Γάζας. Εξαιρετικά επιβαρυντικές είναι οι επιπτώσεις και στις συνθήκες διαβίωσης και υγιεινής, με την κατάσταση στην περιοχή να αναγνωρίζεται από τον ΟΗΕ και άλλες διεθνείς υπηρεσίες και θεσμούς, ως ανθρωπιστική κρίση.

Το Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων είναι ένα ζωντανό, σύγχρονο σύγγραμμα πηγών που μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση της διαχρονικότητας, των τελευταίων εξελίξεων και κυρίως των στρατηγικών παραγόντων που έχουν διαμορφώσει την Αραβοϊσραηλινή διένεξη το 1947 έως σήμερα. Στόχος του είναι να αποτελέσει ένα σημείο αναφοράς για την δημόσια συζήτηση για την Αραβοϊσραηλινή διένεξη, παρέχοντας στον αναγνώστη, με εύληπτο, αλλά όχι απλοϊκό τρόπο, μια συνολική επισκόπηση των σημαντικών στοιχείων αυτού του περίπλοκου θέματος, χωρίς να υποστηρίζει κάποια πλευρά ή να αναπαράγει τα επιχειρήματά της. Το Ευρετήριο είναι δομημένο σε πέντε άξονες, πέντε τρόπους για να παρουσιάσει κάποιος την διένεξη: α) όροι και ιστορικά γεγονότα, β) πρόσωπα, γ) διεθνή κείμενα και διασκέψεις, δ) κράτη, σχέσεις μεταξύ κρατών, περιοχές και ε) οργανισμοί, οργανώσεις, όργανα.

Όροι και Ιστορικά Γεγονότα

Eretz Israel (Μεγάλο, Βιβλικό Ισραήλ)

Ο όρος *Eretz Israel* θεωρείται ιδιαίτερα αμφιλεγόμενος, με αρκετές διαφορετικές πολιτικές και Βιβλικές ερμηνείες. Αποτελεί επίσης την παραδοσιακή ονομασία για την περιοχή του Νότιου Λεβάντε. Ο πλέον σύνηθης ορισμός είναι το έδαφος του κράτους του Ισραήλ μαζί με τα Παλαιστινιακά εδάφη. Ο όρος συχνά εμφανίζεται σε πολιτικές συζητήσεις για το καθεστώς της Δυτικής Όχθης, που αναφέρεται στον επίσημο ισραηλινό λόγο ως η περιοχή της Ιουδαίας και της Σαμάρειας, από τα ονόματα των δύο ιστορικών εβραϊκών βασιλείων.

Παλαιστίνη: Η Ιστορία της Περιοχής

Η Παλαιστίνη έχει «ενεργό» ιστορία τουλάχιστον 30 αιώνων. Στη σύγχρονη εποχή, το πρώτο εβραϊκό κύμα μετανάστευσης (*aliyah*) έλαβε χώρα στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη και την Υεμένη και αφορούσε 25.000-35.000 άτομα. Η δεύτερη *aliyah* έλαβε χώρα από το 1904 έως το 1914, και αφορούσε 40.000 Εβραίους που μετανάστευσαν κυρίως από την Πολωνία και τη Ρωσία και αποτέλεσαν τους εμπνευστές του κινήματος των κιμπούτς (*kibbutz*). Το 1917, ο τότε Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών και πρώην Πρωθυπουργός Άρθουρ Μπάλφουρ υπέγραψε την ομώνυμη Διακήρυξη (*Balfour Declaration*), αναλαμβάνοντας τη δέσμευση δημιουργίας μιας «πατρίδας» για τους Εβραίους στην Παλαιστίνη. Το 1914, από τους 700.000 κατοίκους της Παλαιστίνης, οι Εβραίοι ήταν περίπου 85.000. Το 1930, ο αριθμός τους είχε φθάσει τους 165.000 (έναντι 810.000 Αράβων). Το 1937, οι αριθμοί ήταν 385.000 και 985.000, ενώ, το 1947, 600.000 και 1.200.000, αντίστοιχα. Ο πληθυσμός του Ισραήλ έχει αυξηθεί γρήγορα και ο τρέχων ρυθμός ανάπτυξης του είναι επί του παρόντος πάνω από τρεις φορές υψηλότερος από το μέσο του ΟΟΣΑ (2% σε σύγκριση με 0,6% ετησίως) λόγω του υψηλού ποσοστού γονιμότητας (3 παιδιά ανά γυναίκα σε σύγκριση με το μέσο 1,7% στον ΟΟΣΑ) και της πολιτικής που παραχωρεί διαμονή και εθνικότητα σε όλους τους Εβραίους που ζουν εκτός του Ισραήλ και θέλουν να μετεγκατασταθούν στη χώρα. Έτσι το Ισραήλ έχει σήμερα περίπου 10 εκατομμύρια κάτοικους από τους οποίους 7,2 εκατομμύρια είναι Εβραίοι ενώ οι υπόλοιποι είναι ως επί το πλείστον χριστιανοί και μωαμεθανοί Άραβες. Οι εκτιμήσεις του πληθυσμού στα παλαιστινιακά εδάφη ποικίλλουν μεταξύ 4,5 και 5,5 εκατομμύρια, ανάλογα με την πηγή (π.χ. Παλαιστινιακό Κεντρικό Γραφείο Στατιστικής, Κεντρικό Γραφείο Στατιστικής του Ισραήλ, το Παγκόσμιο Βιβλίο Πληροφοριών της CIA ή τα Ηνωμένα Έθνη). Πιο ακριβής μέτρηση είναι πιθανότατα αυτή για τον πληθυσμό της Γάζας, περίπου 2,4 εκατομμύρια – όλοι Άραβες. Στη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ οι Άραβες αντιπροσωπεύουν περίπου το 80% του πληθυσμού, ενώ οι υπόλοιποι είναι Εβραίοι που θεωρούνται ως επί το πλείστον έποικοι.

Σιωνισμός (Zionism)

Ο Σιωνισμός αποτελεί εβραϊκό πολιτικό κίνημα εθνικιστικής ιδεολογικής κατεύθυνσης, με βασική επιδίωξη τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου εβραϊκού κράτους στην ιστορική γη των Εβραίων, την Παλαιστίνη. Μετά τη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, το κίνημα του Σιωνισμού είχε ως βασικό στόχο την ανάπτυξη και την ασφάλεια του κράτους. Πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως αντίδραση στον αντισημιτισμό και τα αντιεβραϊκά πογκρόμ της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Προσπάθησε, με επιτυχία, να ενθαρρύνει τη μετανάστευση των Εβραίων στην υπό οθωμανική κατοχή Παλαιστίνη. Το Κίνημα του Σιωνισμού δεν είχε ποτέ ενιαία μορφή και εκπροσώπηση, παρουσιάζοντας σημαντικές διαφοροποιήσεις, ενώ απέκτησε και πολλές εκφάνσεις, από πολιτική και θρησκευτική, μέχρι και πολιτισμική. Οι επικριτές του Σιωνισμού υποστηρίζουν πως το κίνημα έχει αποικιοκρατικά και ρατσιστικά χαρακτηριστικά.

Αντισημιτισμός

Σύμφωνα με τον μη δεσμευτικό ορισμό της Διεθνούς Συμμαχίας Μνήμης του Ολοκαυτώματος (International Holocaust Remembrance Alliance, IHRA), «ο αντισημιτισμός είναι μια ορισμένη αντίληψη για τους Εβραίους, η οποία μπορεί να εκφραστεί ως μίσος εναντίον τους. Οι ρητορικές και φυσικές εκδηλώσεις του αντισημιτισμού στρέφονται εναντίον Εβραίων ή μη Εβραίων ή/και εναντίον της παρουσίας τους, των θεσμών και των θρησκευτικών εγκαταστάσεων της εβραϊκής κοινότητας».

Οι αντισημιτικές εκδηλώσεις μπορεί να αναφέρονται στην στόχευση του κράτους του Ισραήλ, που θεωρείται ως μια εβραϊκή συλλογικότητα. Ωστόσο, η κριτική στο Ισραήλ, εκπεφρασμένη με παρόμοιο τρόπο ή χαρακτηριστικά με αυτή που ασκείται για οποιαδήποτε άλλη χώρα, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντισημιτική. Ο αντισημιτισμός κατηγορεί συχνά τους Εβραίους ότι συνωμοτούν για να βλάψουν την ανθρωπότητα και συχνά χρησιμοποιείται για να κατηγορήσει τους Εβραίους για γενικότερα ζητήματα και προβλήματα της ανθρωπότητας, στο πλαίσιο διαφόρων θεωριών συνωμοσίας. Η έκφρασή του μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως, μεταξύ άλλων, μέσω ομιλίας, γραφής, οπτικών απεικονίσεων και δράσεων, και μπορεί να χρησιμοποιεί παράλληλα στερεότυπα και αρνητικά χαρακτηριστικά. Έχουν εντοπιστεί πολλαπλές μορφές αντισημιτισμού, όπως ο πολιτιστικός, ο οικονομικός, ο θρησκευτικός, ο φυλετικός και ο πολιτικός, μεταξύ άλλων. Ιστορικά, μπορεί να εντοπιστεί πληθώρα παραδειγμάτων δίωξης και προκατάληψης εναντίον του εβραϊκού λαού για καθεμία από αυτές τις ξεχωριστές μορφές.

Δημιουργία του Ισραήλ

Η ιδέα για την ίδρυση μιας εβραϊκής πατρίδας υπήρχε πολύ πριν από τη Διακήρυξη Μπάλφουρ του 1917: Η Επιστροφή στη Σιών, από την οποία το Σιωνιστικό Κίνημα πήρε το όνομά του, ενώ, παράλληλα, αποτελεί εξέχον γεγονός για την εβραϊκή θεολογία. Ωστόσο, η Διακήρυξη σηματοδότησε την πρώτη φορά που η δημιουργία ενός «Εθνικού σπιτιού» για τον εβραϊκό λαό έλαβε την υποστήριξη μιας ευρωπαϊκής μεγάλης δύναμης.

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη διχοτόμηση των επαρχιών της Μέσης Ανατολής που ανήκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, η περιοχή της Παλαιστίνης ανατέθηκε από την Κοινωνία των Εθνών στην Βρετανία για να κυβερνήσει ως εντολοδόχος («Εντολή της Παλαιστίνης» [Mandatory Palestine]), ανοίγοντας, έτσι, τον δρόμο για την εβραϊκή μετανάστευση προς την Παλαιστίνη. Κατά την μεσοπολεμική περίοδο, εκατοντάδες χιλιάδες Εβραίοι μετανάστες κατέφθασαν στην Βρετανική Παλαιστίνη, δημιουργώντας, σε μεγάλο βαθμό, αυτοσυντηρούμενες κοινότητες με οργανωμένο διοικητικό σώμα που επέβλεπε τις δραστηριότητες της εβραϊκής κοινωνίας. Μετά τον όλεθρο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, με την Βρετανία να μην είναι πλέον σε θέση να ανταποκριθεί στην Βρετανική Εντολή της Παλαιστίνης, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υπερψήφισε το Ψήφισμα 181 του 1947, ζητώντας τη διχοτόμηση της Παλαιστίνης σε ένα ανεξάρτητο αραβικό κράτος και σε ένα ανεξάρτητο εβραϊκό κράτος. Η πρόταση έγινε αποδεκτή από τον εβραϊκό πληθυσμό ως νομική βάση για την ίδρυση του Ισραήλ, αλλά απορρίφθηκε από τον Αραβικό κόσμο, γεγονός που οδήγησε το 1948 στον πρώτο Αραβο-Ισραηλινό πόλεμο. Η νίκη των Εβραίων οδήγησε στην επίσημη ανακήρυξη του Κράτους του Ισραήλ.

Αραβο-Ισραηλινοί Πόλεμοι

Στις 30 Νοεμβρίου 1947 ξέσπασαν ταραχές μεταξύ Εβραίων και Αράβων στην Παλαιστίνη. Με την αποχώρηση των Βρετανικών στρατευμάτων, οι ταραχές κλιμακώθηκαν σε ένοπλες συγκρούσεις με ξέσπασμα βίας και από τις δύο πλευρές. Μετά την κήρυξη Ανεξαρτησίας του Ισραήλ στις 15 Μαΐου 1948 η κατάσταση κλιμακώθηκε περαιτέρω με την εμπλοκή Αραβικών κρατών. Η Αίγυπτος εξαπέλυσε εναέρια επίθεση στο Τελ Αβίβ, ενώ στρατιωτικές δυνάμεις της Αιγύπτου, της Ιορδανίας, του Ιράκ, της Συρίας και του Λιβάνου κατέλαβαν περιοχές στη Νότια και Ανατολική Παλαιστίνη. Οι Ισραηλινές ένοπλες δυνάμεις ανέκτησαν γρήγορα έδαφος και επικράτησαν των δυνάμεων των Αραβικών κρατών. Ο πόλεμος τελείωσε επίσημα τον Ιούλιο του 1949. Για το Ισραήλ είναι γνωστός ως «ο Πόλεμος της Ανεξαρτησίας», ενώ για τους Παλαιστίνιους ως «Nakba» (Καταστροφή).

Το 1956, κατά τη διάρκεια της Κρίσης του Σουέζ, το Ισραήλ σε συνεργασία με τη Γαλλία και την Βρετανία, κατέλαβε τη Χερσόνησο του Σινά και το Κανάλι του Σουέζ, για να υποχωρήσει αργότερα υπό αμερικανική και σοβιετική πίεση. Στον Πόλεμο των Έξι Ημερών (Ιούνιος 1967), το Ισραήλ αντιμετώπισε την Αίγυπτο, την Ιορδανία και τη Συρία, οι οποίες υποστηρίχτηκαν από Ιράκ, Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ και Αλγερία. Κατέλαβε το Γκολάν, τη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, την Ανατολική Ιερουσαλήμ και το Σινά. Στον Πόλεμο του Γιομ Κιτούρ (Οκτώβριος 1973), το Ισραήλ αντιμετώπισε τον συνασπισμό Αιγύπτου, Συρίας και Ιράκ, που υποστηρίζονταν από τη Σαουδική Αραβία, το Μαρόκο, την Αλγερία και την Ιορδανία, και επικράτησε με μεγάλη δυσκολία. Το 1982, το Ισραήλ εισέβαλε στον Λίβανο λόγω του βομβαρδισμού του εδάφους του από την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO), εξεδίωξε την PLO και δημιούργησε ζώνη ασφαλείας στον νότιο Λίβανο έως το 2000, όταν, υπό το βάρος των συνεχιζόμενων απωλειών, αποχώρησε. Στην περιοχή εντοπίζεται και

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

μια ιδιόμορφη εκκρεμότητα η οποία αφορά στα Αγροκτήματα Σεμπάα τα οποία ο Λίβανος θεωρεί δικό του έδαφος, ενώ, για το Ισραήλ, ανήκουν στη Συρία. Σήμερα το Ισραήλ κατέχει αυτά τα εδάφη, κάτι που δεν θεωρείται αποδεκτό από τις άλλες χώρες. Το καλοκαίρι του 2006, το Ισραήλ εισέβαλε στον Λίβανο, ως απάντηση σε επίθεση της Χεζμπολάχ που οδήγησε στην ομηρία Ισραηλινών στρατιωτικών, μια επιχείρηση που θεωρήθηκε τελικά αποτυχία για τον ισραηλινό στρατό.

Μετά την κατάληψη της Γάζας από τη Χαμάς το 2007, το Ισραήλ και η Αίγυπτος επέβαλαν αποκλεισμό στη μετακίνηση αγαθών και ανθρώπων από και προς τη Λωρίδα της Γάζας. Από το 2006, όταν η Χαμάς κέρδισε τις εκλογές, ξεκίνησαν και επιμέρους πρακτικές αποκλεισμού από την Αίγυπτο και το Ισραήλ. Μια σύντομη εκχειρία με τη μεσολάβηση της Αιγύπτου το 2008 έληξε μετά την εισβολή του Ισραήλ στη Γάζα τον Δεκέμβριο με σκοπό τον τερματισμό της συνεχιζόμενης κατασκευής υπόγειων δικτύων σηράγγων από τη Χαμάς στο ισραηλινό έδαφος. Το 2012, οι εντάσεις αυξήθηκαν και πάλι εν μέσω ανησυχιών ότι η Χαμάς διακινούσε παράνομους πυραύλους και τεχνολογία ιρανικής προέλευσης μέσω αλιευτικών σκαφών. Οι Ισραηλινές επιθέσεις εναντίον των Παλαιστινιακών αλιευτικών σκαφών και οι εντάσεις στα σύνορα αυξήθηκαν, με αποτέλεσμα την ανταλλαγή ρουκετών επί μια εβδομάδα στη διάρκεια της οποίας το Ισραήλ σκότωσε τον επικεφαλής της στρατιωτικής πτέρυγας της Χαμάς στη Γάζα.

Ο δεύτερος Πόλεμος της Γάζας ξέσπασε το 2014, μετά την απαγωγή και τη δολοφονία τριών Ισραηλινών εφήβων από ενόπλους της Χαμάς στη Δυτική Όχθη. Αυτό οδήγησε σε σφοδρές ανταλλαγές ρουκετών και από τις δύο πλευρές και σε μια δεύτερη χερσαία πολεμική επιχείρηση στη Γάζα, μια σύγκρουση ενός μήνα που είχε ως αποτέλεσμα περισσότερους από 2.000 θανάτους, κυρίως αμάχους πολίτες της Γάζας.

Ένα σημαντικό ξέσπασμα βίας στη συνεχιζόμενη ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση ξεκίνησε στις 10 Μαΐου 2021 έως και την κατάπαυση του πυρός στις 21 Μαΐου (γνωστό και ως ο Πόλεμος των 11 Ημερών ή η Κρίση Ισραήλ-Παλαιστίνης του 2021). Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από διαδηλώσεις και έλεγχο των εξεγέρσεων από την αστυνομία, από επιθέσεις με ρουκέτες στο Ισραήλ από τη Χαμάς και την Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ (PIJ) και από ισραηλινές αεροπορικές επιδρομές στη Λωρίδα της Γάζας. Η κατάσταση ξεκίνησε να γίνεται τεταμένη στις 6 Μαΐου, λόγω της αναμενόμενης απόφασης του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Ισραήλ αναφορικά με την έξωση έξι παλαιστινιακών οικογενειών στη γειτονιά του Σείχ Τζάρρα, γεγονός που προκάλεσε διαμαρτυρίες. Πιο συγκεκριμένα, βάσει διεθνούς δικαίου, η περιοχή αποτελεί Παλαιστινιακό Έδαφος, παρά την προσάρτησή του από το Ισραήλ το 1980. Στη διένεξη αυτή τραυματίστηκαν περισσότερα από 600 άτομα, ως επί το πλείστον Παλαιστίνιοι, επισύροντας την καταδίκη από τη διεθνή κοινότητα. Λόγω των συμβάντων αυτών, η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου καθυστέρησε προκειμένου να μειωθούν οι εντάσεις. Ωστόσο, το απόγευμα της 10ης Μαΐου, η Χαμάς έδωσε στο Ισραήλ τηλεσίγραφο για την απόσυρση των δυνάμεων ασφαλείας του

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

τόσο από το συγκρότημα Temple Mount όσο και από το Sheikh Jarrah μέχρι τις 6 μ.μ. Όταν το τηλεσίγραφο έληξε χωρίς απάντηση, τόσο η Χαμάς όσο και η ΡΙJ εκτόξευσαν ρουκέτες από τη Λωρίδα της Γάζας προς το Ισραήλ, γεγονός το οποίο ακολουθήθηκε από ισραηλινές αεροπορικές επιδρομές κατά της Γάζας. Έως τις 16 Μαΐου, είχαν λάβει χώρα τουλάχιστον 950 στοχευμένες επιθέσεις, αναφέρθηκαν τουλάχιστον 1.900 τραυματισμοί Παλαιστινίων και 200 Ισραηλινών και 72.000 εκτοπισμοί Παλαιστινίων. Περίπου 4.360 παλαιστινιακές ρουκέτες εκτοξεύθηκαν προς το Ισραήλ, εκ των οποίων οι 680 προσγειώθηκαν στη Λωρίδα της Γάζας και πάνω από το 90 τοις εκατό των ρουκετών που κατευθύνονταν προς κατοικημένες περιοχές αναχαιτίστηκαν από τον Σιδηρούν Θόλο του Ισραήλ.

Το Ισραήλ πραγματοποίησε περίπου 1.500 εναέριες, χερσαίες και θαλάσσιες επιδρομές στη Λωρίδα της Γάζας. Εκκλήσεις για κατάπαυση του πυρός απευθύνθηκαν για πρώτη φορά στις 13 Μαΐου από τη Χαμάς, αλλά απορρίφθηκαν από τον Ισραηλινό πρωθυπουργό, Μπέντζαμιν Νετανιάχου. Στις 18 Μαΐου, η Γαλλία, μαζί με την Αίγυπτο και την Ιορδανία, ανακοίνωσαν την κατάθεση ψηφίσματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για κατάπαυση του πυρός. Ρόλο διαμεσολαβητή μεταξύ Ισραήλ και Χαμάς ανέλαβε η Αίγυπτος για την κατάπαυση του πυρός, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 21 Μαΐου 2021, τερματίζοντας 11 ημέρες σύγκρουσης στις οποίες και οι δύο πλευρές ισχυρίστηκαν τη νίκη. Στις 16 Ιουνίου 2021, εμπρηστικά αερόστατα εκτοξεύθηκαν από τη Γάζα προς το Ισραήλ, στα οποία η ισραηλινή Πολεμική Αεροπορία απάντησε με πολλαπλές αεροπορικές επιδρομές στη Λωρίδα της Γάζας, επανεκκινώντας τις συγκρούσεις.

Βαρβαρότητα

Έννοια που χαρακτηρίζει έντονα τη διένεξη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων. Από την σχεδόν πρώτη ημέρα αυτής της σύρραξης, μέχρι και σήμερα, οι πόλεμοι Ισραήλ και Παλαιστινίων έχουν ως δομικό δυστυχώς στοιχείο την ασύμμετρη πολλές φορές βία, τη στοχοποίηση αμάχων και την επιδίωξη αντιποίνων ως απάντηση σε βάρβαρες πράξεις του εχθρού. Στις 30 Νοεμβρίου 1947 ένοπλοι Άραβες στήνουν ενέδρα σε λεωφορείο που μετέφερε Εβραίους πολίτες από την Νετάνια στην Ιερουσαλήμ, με αποτέλεσμα πέντε πολίτες να σκοτωθούν και αρκετοί να τραυματιστούν. Στις 8 Απριλίου 1948 μέλη των Σιωνιστικών ένοπλων ομάδων Irgun και Stern Gang επιτέθηκαν στο Αραβικό χωριό Ντερ Γιασίν και σκότωσαν 107 πολίτες. Αυτά τα πρώτα βάρβαρα γεγονότα δημιούργησαν έναν φαύλο κύκλο βίας που ακολουθεί τη διένεξη ως σήμερα. Από τη μία πλευρά επιθέσεις αυτοκτονίας και τρομοκρατικές ενέργειες εναντίον αμάχων κατοίκων του Ισραήλ και από την άλλη πλευρά ανοχή στη σφαγή αμάχων στα προσφυγικά στρατόπεδα Σάμπρα και Σατίλα στο Λίβανο το 1992 ή επιχειρήσεις όπως η Cast Lead στη Γάζα τον Ιανουάριο 2009. Στις 7 Οκτωβρίου 2023 με την τρομοκρατική επίθεση της Χαμάς στο Ισραήλ και την εκτεταμένη απάντηση με βομβαρδισμούς και χερσαία επιχείρηση στη Βόρεια Γάζα από το Ισραήλ άνοιξε ένας νέος κύκλος αίματος που κοστίζει τη ζωή χιλιάδων αμάδων και μεταξύ αυτών παιδιών και οδηγεί στον εκτοπισμό εκατομμυρίων ανθρώπων. Ίσως το χαρακτηριστικότερο στοιχείο της βαρβαρότητας αυτής της διένεξης, είναι η συχνή υποδοχή ως ηρώων και απόδοση τιμών σε

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

ανθρώπους που πραγματοποίησαν εξαιρετικά βάνουσες ενέργειες, δίνοντας στην βαρβαρότητα στοιχεία κουλτούρας και ταυτότητας. Δυστυχώς, ο κατάλογος των θηριωδιών και τραγωδιών και των δύο πλευρών –χωρίς καμία πρόθεση σύγκρισης και συμψηφισμού– είναι εξαιρετικά μακρύς.

Εποικισμοί

Οι έποικοι είναι οι κάτοικοι των κοινοτήτων/οικισμών που παρανόμως κατασκεύασε το Ισραήλ στα κατεχόμενα Παλαιστινιακά εδάφη. Η πολιτική των εποικισμών ως στρατηγική επιλογή διαδοχικών κυβερνήσεων του Ισραήλ ξεκινά το 1967, στο πλαίσιο του Σχεδίου Αλόν (Alon Plan) το οποίο προέβλεπε τον εποικισμό περιοχών που είχαν στρατηγική σημασία από πλευράς ασφάλειας και όπου η παρουσία Παλαιστινιακού πληθυσμού ήταν μικρή. Η στρατηγική αξία των εποικισμών για το Ισραήλ συνδέεται με τον έλεγχο συγκεκριμένων αξόνων μεταφοράς αγαθών ή/και περιοχών με εύφορη γη και υδάτινους πόρους. Ο ΟΗΕ σε σειρά ψηφισμάτων του Συμβουλίου Ασφαλείας, με πιο πρόσφατο το Ψήφισμα 2334 του 2016, έχει καλέσει το Ισραήλ να εγκαταλείψει την πολιτική του εποικισμού κατεχόμενων Παλαιστινιακών εδαφών, καθώς αυτή δεν όχι μόνον δεν έχει κάποια νομική βάση αλλά συνιστά μείζονα παραβίαση του διεθνούς δικαίου, καθώς και μεγάλο και σοβαρότατο εμπόδιο για την επίλυση της σύγκρουσης στη βάση των δύο κρατών. Η ΕΕ απαιτεί να γίνεται διάκριση μεταξύ εξαγωγών προϊόντων που προέρχονται από το Ισραήλ και τα κατεχόμενα εδάφη. Κατά περιόδους έχουν παρατηρηθεί προκλήσεις που συνδέονται με σωματική βία, υλικές ζημιές σε οικίες και υποδομές συμπεριλαμβανομένων καταστροφών ηλεκτρικών παροχών, ξεριζώμα ή κάψιμο ελαιόδεντρων και άλλων γεωργικών προϊόντων. Από τους αρχικούς οικισμούς, έχουν εγκαταλειφθεί 18 στο Σινά και 21 στη Γάζα μετά την ειρηνευτική συμφωνία μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ το 1979. Όμως, ένας σημαντικός αριθμός Ισραηλινών οικισμών παραμένει στη Δυτική Όχθη και στην Ανατολική Ιερουσαλήμ, αντίστοιχα 144 και 12, με υπολογιζόμενο πληθυσμό 450.000 και 220.000 στις αρχές του 2023. Επί πλέον, περίπου 25.000 Ισραηλινοί παραμένουν στο Γκολάν. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1982, ο συνολικός αριθμός των εποίκων δεν ξεπερνούσε τις 20.000 στη Δυτική Όχθη, τους 80.000 στην Ανατολική Ιερουσαλήμ, και τους 7.000 στο Γκολάν. Η κυβέρνηση του Ισραήλ θεωρεί δεδομένο ότι θα διατηρήσει ορισμένους σημαντικούς οικισμούς ακόμη και μετά από μια συμφωνία ειρήνης.

Ιντιφάντα

Η Πρώτη Ιντιφάντα (1987–1993) ήταν μια μαζική εξέγερση των Παλαιστινίων εναντίον της ισραηλινής κατοχής που ξεκίνησε από έναν προσφυγικό καταυλισμό και γρήγορα εξαπλώθηκε στη Γάζα, τη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ. Οι παλαιστινιακές ενέργειες περιελάμβαναν από πολιτική ανυπακοή, γενικές απεργίες και μποϋκοτάζ ισραηλινών προϊόντων έως οδοφράγματα, διαδηλώσεις και πετροπόλεμο με τις ισραηλινές δυνάμεις ασφαλείας και προκάλεσαν το παγκόσμιο ενδιαφέρον. Κατά τη διάρκεια της Πρώτης Ιντιφάντα υπολογίζεται ότι έχασαν τη ζωή τους 1.100 Παλαιστίνιοι από τις Ισραηλινές δυνάμεις ασφαλείας και 160 Ισραηλινοί από τους Παλαιστινίους. Επιπρόσθετα, περίπου

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

1.000 Παλαιστίνιοι σκοτώθηκαν από ομοεθνείς τους ως ύποπτοι για συνεργασία με τις Ισραηλινές Αρχές, αν και επίσημα στοιχεία υπήρχαν για λιγότερους από τους μισούς.

Η Δεύτερη Ιντιφάντα, γνωστή και ως Ιντιφάντα Αλ-Ακσά (από το όνομα του σημαντικού τζαμιού που έχει κατασκευαστεί τον 7^ο αιώνα στο Όρος του Ναού στην Παλιά Πόλη της Ιερουσαλήμ) ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2000 με αφορμή την επίσκεψη του Αριέλ Σαρόν στο Τείχος των Δακρύων. Τα γενικά κίνητρα για τη βία προτάθηκαν ως η αποτυχία της Διάσκεψης Κορυφής του Καμπ Ντέιβιντ του 2000 να καταλήξει σε τελική συμφωνία για την ειρηνευτική διαδικασία Ισραήλ-Παλαιστίνης τον Ιούλιο του 2000. Ο αριθμός των νεκρών, στρατιωτικών και πολιτών ξεπέρασε τους 5.300 Παλαιστίνιους και τους 1.000 Ισραηλινούς.

Λύση Δύο Κρατών

Θεωρούμενη διεθνώς ως το μόνο βιώσιμο πλαίσιο για τον τερματισμό της σύγκρουσης Ισραήλ-Παλαιστίνης, η λύση των δύο κρατών αποτελεί τη βάση για διπλωματική επίλυση για περισσότερα από 50 χρόνια και έχει σκιαγραφηθεί σε πολλά σχέδια και προτάσεις (π.χ. Καμπ Ντέιβιντ (2000), Πρωτοβουλία της Γενεύης, Σαουδαραβικό Σχέδιο κλπ.). Ωστόσο, το πρώτο συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο για την επίτευξη λύσης δύο κρατών δόθηκε από το Κουαρτέτο στον Οδικό Χάρτη για την Ειρήνη του 2003.

Σε γενικές γραμμές, η λύση προβλέπει ένα ανεξάρτητο κράτος του Ισραήλ εντός των σημερινών του συνόρων και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους της Παλαιστίνης εντός της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, με αμοιβαία αναγνώριση του δικαιώματος στην ανεξαρτησία και την κυριαρχία. Αυτό θα επιτευχθεί σε πρώτη φάση με τον τερματισμό των εχθροπραξιών, την αποστρατιωτικοποίηση του παλαιστινιακού κράτους, με διεθνώς διευκολυνόμενες πρωτοβουλίες οικοδόμησης θεσμών για την ενίσχυση της παλαιστινιακής Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και με τον τερματισμό της οικοδόμησης ισραηλινών οικισμών στη Δυτική Όχθη, με αποζημίωση στους Παλαιστίνιους για τυχόν υφιστάμενους οικισμούς που επιλέγονται για διατήρηση. Στη συνέχεια, οι διαπραγματεύσεις θα προχωρήσουν σε θέματα που αφορούν στην αδιάλειπτη επικοινωνία και στη μετακίνηση μεταξύ της Γάζας και της Δυτικής Όχθης, στην αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ από ολόκληρο τον αραβικό κόσμο, στις συμφωνίες για την κοινή διαχείριση και διανομή των υδάτινων πόρων, στη διαίρεση της Ιερουσαλήμ, στην κατεδάφιση του Τείχους Ασφαλείας και στην ανάπτυξη διεθνούς δύναμης υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για την επίβλεψη της ειρηνευτικής συμφωνίας.

Ενώ και οι δύο πλευρές συμφωνούν κατ' αρχήν με τη λύση των δύο κρατών, πολλά εμπόδια υπονομεύουν τη βιωσιμότητά της. Μεταξύ αυτών είναι ο πολιτικός έλεγχος της Χαμάς στη Γάζα, ο Ισραηλινός εποικισμός, και η απόφαση της -τότε- κυβέρνησης Τραμπ να αναγνωρίσει την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ. Η υποστήριξη για τη λύση αυτή έχει μειωθεί από το 2010 και η ανάλυση γίνεται όλο και πιο σκεπτικιστική ως προς τη βιωσιμότητά της. Πολλοί ειδικοί πιστεύουν ότι δεν είναι πλέον ρεαλιστική και η λαϊκή υποστήριξη από των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών πλευρών βρίσκεται στα χαμηλότερα παρά ποτέ επίπεδα.

Παλαιστίνιοι Πρόσφυγες

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ, υπάρχουν σχεδόν 6 εκατομμύρια Παλαιστίνιοι που καταγράφονται ως πρόσφυγες που ζουν σε 58 καταυλισμούς. Πιο συγκεκριμένα, εντοπίζονται 2.307.000 στην Ιορδανία, 490.000 στον Λίβανο, 570.000 στη Συρία, 1.476.000 στη Γάζα και 872.000 στη Δυτική Όχθη. Εκτός από την Ιορδανία, όπου οι περισσότεροι Παλαιστίνιοι έχουν λάβει πλήρη υπηκοότητα, σε όλες τις άλλες αραβικές χώρες οι Παλαιστίνιοι εγκαταστάθηκαν σε προσφυγικούς καταυλισμούς και δεν τους δόθηκαν υπηκοότητα και πλήρη δικαιώματα. Σε γενικές γραμμές, η μεταχείριση των Παλαιστινίων από τα αραβικά κράτη δεν ήταν πάντοτε η βέλτιστη. Επιπλέον, ένας πληθυσμός περίπου 6 εκατομμυρίων αποτελεί την ευρύτερη παλαιστινιακή διασπορά, με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση στη Νότια Αμερική, όπου η Χιλή φιλοξενεί τη μεγαλύτερη κοινότητα εκτός της Μέσης Ανατολής, με πληθυσμό 500.000 ατόμων. Υπάρχουν περίπου 255.000 στις ΗΠΑ και πάνω από 100.000 στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με το Βερολίνο να έχει την υψηλότερη συγκέντρωση με περίπου 30.000 κατοίκους.

Εμφύλιος Πόλεμος Παλαιστινίων

Ο Μαχμούτ Αμπάς, ο οποίος διαδέχθηκε τον Γιάσερ Αραφάτ μετά τη νίκη στις προεδρικές εκλογές του 2005, ζήτησε κοινοβουλευτικές εκλογές το 2006 στις οποίες η Χαμάς ήταν νικήτρια. Η κυβέρνηση της Χαμάς αρνήθηκε να αποκηρύξει τη βία ως πολιτικό εργαλείο και να αναγνωρίσει το κράτος του Ισραήλ, και η διεθνής πίεση στην Παλαιστινιακή Αρχή οδήγησε σε εντάσεις μεταξύ της Φατάχ και της Χαμάς. Και τα δύο μέρη αρνήθηκαν να μοιραστούν την εξουσία μεταξύ τους, όπως προβλέπεται από το Παλαιστινιακό Σύνταγμα, γεγονός που είχε ως κατάληξη την στρατιωτική κατάληψη της Γάζας από τη Χαμάς το 2007. Στην πραγματικότητα, η Χαμάς κυβερνά τώρα τη Γάζα ενώ η Φατάχ αποτελεί την πολιτική εξουσία στη Δυτική Όχθη. Οι προσπάθειες συμφιλίωσης για τη δημιουργία κυβέρνησης ενότητας παραμένουν μέχρι τώρα ανεπιτυχείς.

Ημέρα Οργής

Η Ημέρα Οργής αποτελεί όρο που περιγράφει διαδηλώσεις που οργανώνονται και συντονίζονται πριν την τελική τους εκτέλεση. Αρχικά χρησιμοποιήθηκε για τις φοιτητικές διαδηλώσεις στις ΗΠΑ τις δεκαετίες του 1960 και 1970, ωστόσο πλέον έχει γίνει σύνθημα στην Μέση Ανατολή, πρώτα στα συνθήματα των διαδηλωτών κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης, και, αργότερα, ως πολιτική διακήρυξη από μη κυβερνητικές ομάδες, ιδίως τη Χαμάς και τη Χεζμπολάχ κατά του Ισραήλ.

Αραβική Άνοιξη

Ο όρος «Αραβική Άνοιξη» δόθηκε σε μια σειρά εξεγέρσεων υπέρ της δημοκρατίας που κατέκλυσαν τη Μέση Ανατολή και την Βόρεια Αφρική το 2011, όπου κυριαρχούσε η πίεση για δομικές, κοινωνικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση του

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

εκδημοκρατισμού και της ανατροπής των αυταρχικών καθεστώτων, με σύνθημά τους ότι «ο λαός θέλει να πέσει το καθεστώς» (“*Ash-sha’ab yurid isqat an-nizam*”).

Ξεκινώντας από την Τυνησία τον Δεκέμβριο του 2010, όπου οι διαδηλώσεις οδήγησαν σε αλλαγή του καθεστώτος, εμφανίστηκαν κινήματα στο σύνολο σχεδόν των χωρών της περιοχής. Κοινές συνθήκες και μακροχρόνιες αιτίες όπως το κόστος ζωής, η διαφθορά, η αστυνομική βία και η συστηματική καταστολή συνέβαλαν σε ένα ευρύ αίσθημα παραπόνων και αναταραχών.

Η κληρονομιά της Αραβικής Άνοιξης, ωστόσο, διέψευσε τις προσδοκίες με αρκετούς μελετητές να μιλούν ακόμη και για «Αραβικό Χειμώνα». Αυταρχικοί ηγέτες ανετράπησαν, ωστόσο, νέοι σύντομα πήραν τη θέση τους. Μόνο στην Τυνησία, από όπου άρχισαν οι εξεγέρσεις, έχουν επικρατήσει οι δημοκρατικοί θεσμοί. Αντίθετα, οι εμφύλιοι πόλεμοι στη Λιβύη και τη Συρία αντιπροσωπεύουν την πιο τραγική κατάληξη της επανάστασης. Αρχικά, σε πολλές χώρες, εφαρμόστηκαν μετριοπαθείς πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες, όμως, σταδιακά υπονομεύτηκαν από αντεπαναστατικές δυνάμεις και την αναζωπύρωση της καταστολής στα περισσότερα κράτη. Τέλος, αντίκτυπο μεγαλύτερης διάρκειας αποτελεί ο αυξημένος σεχταρισμός στις εγχώριες και γεωπολιτικές υποθέσεις. Ενώ στην Αίγυπτο ο Πρόεδρος Σίσι καταδίκασε τον Ισλαμισμό στην πολιτική και έθεσε εκτός νόμου τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, ο πολιτικός ισλαμισμός απέκτησε σημαντική δυναμική σε χώρες όπως η Συρία και το Ιράκ, ενώ ο σεχταρισμός συνέβαλε στην εντατικοποίηση του ανταγωνισμού μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών και των συγκρούσεων δι’ αντιπροσώπων, κυρίως μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν, με χαρακτηριστικότερη την περίπτωση της Υεμένης.

Πυρηνικό Οπλοστάσιο Ισραήλ και Συσχετισμοί Στρατιωτικής Ισχύος στην Περιοχή

Αν και δεν το έχει επιβεβαιώσει ποτέ επισήμως, θεωρείται ως δεδομένο ότι το Ισραήλ διαθέτει ένα ισχυρό πυρηνικό οπλοστάσιο. Πρόσφατες εκτιμήσεις δείχνουν ότι διαθέτει περίπου 90 πυρηνικά όπλα. Αντίθετα με άλλα κράτη της Μέσης Ανατολής, το Ισραήλ δεν έχει υπογράψει τη Συνθήκη για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT). Για παράδειγμα, το Ιράν, το οποίο έχει υπογράψει την NPT, ωστόσο, θεωρείται ότι στοχεύει στην ανάπτυξη όπλων αξιοποιώντας το πυρηνικό του πρόγραμμα. Αυτό αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή γεωπολιτικής τριβής μεταξύ όχι μόνο του Ισραήλ και του Ιράν, αλλά και με άλλα αραβικά κράτη, ιδίως τη Σαουδική Αραβία, αλλά και με χώρες της Δύσης, κυρίως τις ΗΠΑ, και αποτελεί τον λόγο που το κράτος βρίσκεται υπό καθεστώς κυρώσεων.

Όσον αφορά στα συμβατικά όπλα, το 2022, το Ισραήλ δαπανούσε περίπου 23,4 δισεκατομμύρια δολάρια για τον στρατό του, περισσότερα από το άθροισμα των συνολικών προϋπολογισμών της Αιγύπτου (4,65 δισ.), του Ιράν (6.85 δισ.) και της Ιορδανίας (2.32 δισ.). Στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, μόνον η Σαουδική Αραβία δαπανά περισσότερα χρήματα, με προϋπολογισμό 75 δισεκατομμυρίων δολαρίων, και αποτελεί τον δεύτερο μεγαλύτερο εισαγωγέα όπλων παγκοσμίως από το 2015, τα περισσότερα με προέλευση από τις ΗΠΑ.

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Επενδύει κυρίως στον εκσυγχρονισμό και στην επέκταση των αεροπορικών δυνάμεών της, αν και οι εισαγωγές ναυτικών όπλων και τεχνολογικού εξοπλισμού έχουν αυξηθεί ραγδαία από το 2021. Η Αίγυπτος, ένας ακόμη μεγάλος εισαγωγέας της περιοχής, έχει μόνιμο στρατό 400.000 στρατιωτών, αλλά η γεωπολιτική της επιρροή προέρχεται κυρίως από τη ναυτική της ισχύ, με μακράν το μεγαλύτερο ναυτικό στον Αραβικό κόσμο.

Η Μέση Ανατολή έχει την υψηλότερη στρατιωτική επιβάρυνση στην εθνική οικονομία, με μέση περιφερειακή αμυντική δαπάνη περίπου 4% του ΑΕΠ. Πιο συγκεκριμένα, ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2022, το Ισραήλ δαπάνησε το 4,51%, η Αίγυπτος το 1,06% ενώ το Ιράν 2,59%. Το κράτος με τη μεγαλύτερη δαπάνη αποτελεί η Σαουδική Αραβία με 7,42%, ακολουθούμενη από το Κατάρ και το Ομάν με περίπου 7%. Αυτοί οι αριθμοί είναι σημαντικοί καθώς αντικατοπτρίζουν τις εντεινόμενες εθνικές ανησυχίες για την ισχύ και την επιρροή των περιφερειακών αντιπάλων, και αποτελούν ένδειξη μιας ίσως επιταχυνόμενης περιφερειακής κούρσας εξοπλισμών.

Σιδηρούς Θόλος (Iron Dome)

Ο Σιδηρούς Θόλος αποτελεί το σύστημα αεράμυνας του Ισραήλ που είναι σε λειτουργία από το 2011. Κατασκευασμένος με την χρήση αμερικανικής στρατιωτικής τεχνολογίας και υλικών, ο Σιδηρούς Θόλος αποτελεί ένα κινητό σύστημα που μπορεί να μεταφερθεί και να τοποθετηθεί οπουδήποτε σε μικρό χρονικό διάστημα. Είναι εξοπλισμένος με έξυπνα συστήματα ανίχνευσης radar σχεδιασμένα αποκλειστικά για την αναχαίτιση ρουκετών συγκεκριμένου τύπου που χρησιμοποιούνται κατά κόρον από οργανώσεις εχθρικές στο Ισραήλ. Συγκεκριμένα, είναι ιδανικό απέναντι σε μη κατευθυνόμενες ρουκέτες μικρού βεληνεκούς –ακριβώς αυτές που χρησιμοποιούνται από Παλαιστινιακές στρατιωτικές οργανώσεις.

Ρουκέτες

Οι ρουκέτες είναι ένα αυτοκινούμενο, στις περισσότερες περιπτώσεις κατευθυνόμενο οπλικό σύστημα που βασίζεται σε ένα σύστημα εκτόξευσης. Ιστορικά, έχουν χρησιμοποιηθεί από το πυροβολικό ως όπλο μέσου και μεγάλου βεληνεκούς. Η χρήση τους είναι κυρίως ως όπλο αέρος-εδάφους, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις και ως αέρος-αέρος και εδάφους-αέρος. Μία άλλη χρήση είναι αυτή της εδάφους-εδάφους. Μία σημαντική διαφορά τους με τους πυραύλους είναι πως οι ρουκέτες, ιδιαίτερα οι αυτοσχέδιες, μπορεί να είναι μη κατευθυνόμενες. Το παλαιστινιακό οπλοστάσιο ρουκετών που χρησιμοποιείται ως το βασικότερο όπλο στην αραβο-ισραηλινή σύγκρουση περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα ρουκετών και πυραύλων, που ποικίλλουν σε σχεδιασμό, μέγεθος και χωρητικότητα ωφέλιμου φορτίου. Οι ρουκέτες κατασκευάζονται τοπικά στη Γάζα και τη Δυτική Όχθη ή προέρχονται από παράνομη διακίνηση από το Ιράν και τη Συρία. Οι Παλαιστινιακές στρατιωτικές οργανώσεις έχουν εκτοξεύσει πάνω από 20.000 επιθέσεις με ρουκέτες εναντίον του Ισραήλ από το 2001. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιθέσεων έχει προέλθει από τη Χαμάς και την Ισλαμική Τζιχάντ. Σήμερα, ο Ισραηλινός Στρατός εκτιμά ότι η Χεζμπολάχ

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

διατηρεί ένα οπλοστάσιο με πάνω από 130.000 ρουκέτες, ενώ η Χαμάς και η Ισλαμική Τζιχάντ πάνω από 30.000. Το βεληνεκές του οπλοστασίου ρουκετών ποικίλλει από 20-160 χλμ, με τους περισσότερους Κασάμ να έχουν βεληνεκές μεταξύ 40-70χλμ. Πιο συγκεκριμένα, στον πόλεμο της Γάζας του 2008, οι πύραυλοι της Χαμάς είχαν μέγιστο βεληνεκές 40 χλμ, βεληνεκές το οποίο αυξήθηκε στα 230 χλμ μέχρι τη σύγκρουση του 2021. Σε γενικό πλαίσιο, μέσω αναλύσεων εικόνων από τους πολέμους και τις επιθέσεις προκύπτει ότι η Χαμάς διαθέτει αυτοσχέδιους πυραύλους, τροποποιημένα AK-47, παλαιά σοβιετικά πολυβόλα, και άλλα φθηνά, μεταχειρισμένα ή κλεμμένα όπλα.

Τείχος Ασφαλείας (Δυτική Όχθη)

Το Τείχος Ασφαλείας στη Δυτική Όχθη αποτελεί δίκτυο τσιμεντένιων εμποδίων ύψους έως και 8 μέτρων και τάφρων, με μία ζώνη ασφαλείας με μέσο πλάτος 60 μέτρων. Έχει μήκος 710 χλμ. και έχουν ολοκληρωθεί περίπου τα 2/3. Οι υποστηρικτές του Τείχους ισχυρίζονται ότι έχει συμβάλει σημαντικά στη μείωση των παλαιστινιακών επιθέσεων αυτοκτονίας, ενώ οι επικριτές του ότι στοχεύει στην προσάρτηση παλαιστινιακών εδαφών, ότι απομονώνει εύφορα παλαιστινιακά εδάφη και δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ελεύθερη διακίνηση των κατοίκων των γύρω περιοχών. Το 2004, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης έκρινε την κατασκευή του τείχους ως παράνομη σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Υπάρχουν και άλλα δύο τείχη, στα σύνορα του Ισραήλ με τη Γάζα και στα σύνορα της Γάζας με την Αίγυπτο.

Σήραγγες Χαμάς

Ένα τεράστιο δίκτυο σηράγγων αγνώστου μεγέθους εκτείνεται από τη Γάζα στο Ισραηλινό και Αιγυπτιακό έδαφος. Αυτές εξυπηρετούν τόσο αμυντικούς όσο και επιθετικούς στρατηγικούς σκοπούς. Αφενός, αποτρέπουν Ισραηλινές συμβατικές στρατιωτικές ικανότητες από την αποφασιστική καταστροφή της Χαμάς παρέχοντας ασφάλεια και καταφύγιο στους ενόπλους της Χαμάς, κρύβοντας όπλα και διευκολύνοντας την επικοινωνία. Αφετέρου, επιτρέπουν στη Χαμάς να διεξάγει επιθέσεις σε ισραηλινό έδαφος διαφεύγοντας από τις ισχυρότερες δυνάμεις του Ισραήλ κατά μήκος των συνόρων της Γάζας, επιτρέποντάς της να απειλήσει τον ισραηλινό στρατό εξαπολύοντας αιφνιδιαστικές επιδρομές και επιθέσεις βαθιά στο ισραηλινό έδαφος. Εντός των σηράγγων, η Χαμάς χρησιμοποιεί ενσύρματες τηλεφωνικές γραμμές για συγκεκαλυμμένη επικοινωνία. Από την αρχή του αποκλεισμού της Γάζας από το Ισραήλ έχουν, επίσης, επιτύχει αυξανόμενα μεγέθη διαδρομών λαθρεμπορίου για στρατιωτικό εξοπλισμό και πολιτικά αγαθά μεταξύ και μέσω της Αιγύπτου. Τα ισραηλινά αντίμετρα, συμπεριλαμβανομένου και του βομβαρδισμού από αέρος, είναι γενικά αναποτελεσματικά. Μόνο με άμεσες χερσαίες στρατιωτικές επιχειρήσεις, όπως συνέβη το 2014, που οι ισραηλινές αμυντικές δυνάμεις κατάφεραν να διαλύσουν τα δίκτυα των σηράγγων, μπορούν να επέλθουν πρακτικά αποτελέσματα, αν και, στην προκειμένη περίπτωση, αμέσως μετά την απόσυρση, η Χαμάς εκκινεί την ανακατασκευή των κατεστραμμένων σηράγγων.

Πρόσωπα

Ράμπιν (Γιτζάκ)

Ο Γιτζάκ Ράμπιν ήταν Ισραηλινός πολιτικός και στρατηγός, και διατέλεσε Πρωθυπουργός από το 1974-1977 και από το 1992-1995 έως τη δολοφονία του. Ο Ράμπιν πρωταγωνίστησε με τις διπλωματικές του προσπάθειες επιδιώκοντας την επίτευξη ειρήνης μεταξύ του Ισραήλ και του Αραβικού κόσμου. Υπέγραψε την Ενδιάμεση Συμφωνία για το Σινά με την Αίγυπτο το 1975, στην οποία και οι δύο πλευρές αναγνώρισαν την ανάγκη να επιλύσουν τη διαμάχη με ειρηνευτικά μέσα. Η συγκεκριμένη συμφωνία υπήρξε προάγγελος της Συμφωνίας του Καμπ Ντέιβιντ το 1978. Ο Ράμπιν και πάλι κατάφερε διπλωματικές επιτυχίες μέσω διαπραγματεύσεων που οδήγησαν στις Συμφωνίες του Όσλο το 1993, με το Ισραήλ να αποδέχεται τη δημιουργία Παλαιστινιακής Εθνικής Αρχής και τον Αραφάτ να δεσμεύεται, μετά από χρόνια ένοπλης σύρραξης, να αποκηρύξει τη βία κατά του Ισραήλ. Του απονεμήθηκε από κοινού με τον Αραφάτ και τον Σιμόν Πέρες το Νόμπελ Ειρήνης το 1994. Δολοφονήθηκε τις 4 Νοεμβρίου του 1995 από τον Γιγκάλ Αμίρ, φανατικό πολέμιο των Συμφωνιών του Όσλο.

Αραφάτ (Γιάσερ)

Ο Γιάσερ Αραφάτ ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της Εθνικής Παλαιστινιακής Αρχής την περίοδο 1994-2004. Την περίοδο που ήταν φοιτητής στο Κάιρο εναντιώθηκε στον Σιωνισμό και το κράτος του Ισραήλ, πολεμώντας το 1948 στον Αραβο-Ισραηλινό πόλεμο, ενώ αργότερα εντάχθηκε στον Αιγυπτιακό στρατό κατά τη διάρκεια της Κρίσης του Σουέζ (1956). Μέσω των δεσμών του με την Μουσουλμανική Αδελφότητα ίδρυσε τη Φατάχ (Fatah), έναν παραστρατιωτικό οργανισμό εναντίον του Ισραηλινού κράτους. Ο Αραφάτ έγινε αρχηγός της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) το 1969, με τη Φατάχ να αποτελεί τη μεγαλύτερη ομάδα στον συνασπισμό των Παλαιστινιακών οργανισμών. Αποτυγχάνοντας να προκαλέσει ένοπλη σύρραξη και με την υποστήριξη των αραβικών εθνών σταδιακά να φθίνει, ο Αραφάτ στράφηκε στη διπλωματία. Το 1988 αποκήρυξε δημόσια την τρομοκρατία και αποδέχτηκε το Ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και το δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ, πρωτοβουλίες που οδήγησαν μετέπειτα στις συμφωνίες του Όσλο το 1993, για τις οποίες, από κοινού με τους Γιτζάκ Ράμπιν και Σιμόν Πέρες, βραβεύτηκε με το Νόμπελ Ειρήνης. Το 1994 επέστρεψε στη Γάζα, όπου και εγκαταστάθηκε, προωθώντας την αυτοδιοίκηση για τα εδάφη που ήλεγχαν οι Παλαιστίνιοι. Το 2000, μετά το ξέσπασμα της δεύτερης Ιντιφάντα, προσπάθησε να προωθήσει τη λύση των Δύο Κρατών, αξιοποιώντας και τη Σύνοδο Κορυφής που διοργανώθηκε τον Ιούλιο του 2000 στο Καμπ Ντέιβιντ, με πρωτοβουλία του τότε Προέδρου των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον. Η προσπάθεια ήταν ανεπιτυχής και ο Αραφάτ αποκλείστηκε από τις Ισραηλινές Δυνάμεις στο Προεδρικό Μέγαρο στη Ραμάλα από τον Ιούλιο του 2001 έως τον Σεπτέμβριο του 2002. Το 2004, η κατάσταση της υγείας του

επιδεινώθηκε ραγδαία, με αποτέλεσμα τον θάνατό του τον Νοέμβριο του 2004 σε νοσοκομείο του Παρισιού.

Αμπάς (Μαχμούντ)

Ο Μαχμούντ Αμπάς είναι ο Προεδρεύων της Παλαιστινιακής Εθνικής Αρχής και Πρόεδρος του Κράτους της Παλαιστίνης από το 2005. Μετά την εκλογή του, έπαυσε τις στρατιωτικές επιθέσεις των Παλαιστίνων εναντίον του Ισραήλ και διαπραγματεύτηκε κατά τη Δεύτερη Ιντιφάντα με τον Πρωθυπουργό του Ισραήλ, Άριελ Σαρόν. Αποτελεί προσωπικότητα με αμφιλεγόμενη φήμη. Πιο συγκεκριμένα, έχει υποστηρίξει επανειλημμένα τη δέσμευσή του στη λύση δύο κρατών, έχει αποκηρύξει τις στρατιωτικές επιθέσεις εναντίον του Ισραήλ –σε σημείο που έφτασε να υποστηρίξει τον αποκλεισμό από μέρους του Ισραήλ της ελεγχόμενης από τη Χαμάς Λωρίδας της Γάζας– και έχει υποστηρίξει το δικαίωμα της Παλαιστίνης στην αυτοκυριαρχία και την ύπαρξη ως επίσημο κράτος με βάση τα σύνορα προ-1967. Ωστόσο, έχει επίσης κατηγορηθεί για διαφθορά, ότι ενδιαφέρεται περισσότερο για προσωπική εξουσία και ισχύ και λιγότερο για την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, για αντισημιτισμό ακόμη και για άρνηση του Ολοκαυτώματος. Η δημοτικότητα του μεταξύ των Παλαιστίνων σταδιακά μειώθηκε, με πολλούς να τον θεωρούν υπερβολικά συμβιβαστικό.

Νετανιάχου (Μπενιαμίν)

Ο Μπενιαμίν Νετανιάχου αποτελεί τον μακροβιότερο και νυν Πρωθυπουργό του Ισραήλ, θέση στην οποία εξελέγη έξι φορές, συμπεριλαμβανομένων τεσσάρων συνεχόμενων θητειών μεταξύ του 2009 και του 2021. Σήμερα, στην έκτη θητεία του μετά τις εκλογές του 2022, η πολιτική πορεία του Νετανιάχου είναι αμφιλεγόμενη, με σημαντικά επιτεύγματα να επισκιάζονται από ισχυρισμούς διαφθοράς και σκάνδαλα που χρονολογούνται πίσω στην πρώτη του θητεία (1996-1999).

Στις αρχές της πρωθυπουργίας του, ο Νετανιάχου υπερασπίστηκε φιλελεύθερες πολιτικές της ελεύθερης αγοράς και έκανε σημαντικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν σε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη του Ισραήλ. Πολλοί τον χαρακτήριζαν υπερβολικά ήπιο στις διαπραγματεύσεις με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, παρά την εναντίωσή του σε συγκεκριμένα σημεία των Συμφωνιών του Όσλο, που οδήγησαν μετέπειτα στην απώλεια στήριξης από τη συντηρητική εκλογική βάση του Ισραήλ και την πρώτη του εκλογική ήττα. Όταν έγινε Πρωθυπουργός ξανά το 2009, η στάση του έναντι της Παλαιστίνης σκλήρυνε: δημόσια ο Νετανιάχου επιβεβαίωσε την προσήλωση του Ισραήλ στη λύση δύο κρατών, αλλά η επίσημη πολιτική της κυβέρνησής του υποστήριζε ταυτόχρονα το δικαίωμα του Ισραήλ στη συνέχιση των εποικίσεων στη Δυτική Όχθη.

Έχει υιοθετήσει επιθετική ρητορική απέναντι στο Ιράν, το οποίο θεωρεί ως τον μεγαλύτερο στρατηγικό αντίπαλο του Ισραήλ, καλωσόρισε την Ειρηνευτική Πρωτοβουλία με τη Σαουδική Αραβία, όπως προκύπτει από την στήριξη που επέδειξε και έχει επιτηρήσει σειρά συμφωνιών για την κανονικοποίηση των σχέσεων με πολλά αραβικά κράτη.

Ισμαήλ Χανίγια

Ο Ισμαήλ Χανίγια (Ismail Haniyeh), γεννημένος το 1963 στο προσφυγικό στρατόπεδο Shati στη Γάζα, θεωρείται ως ο ανώτατος πολιτικός ηγέτης της Χαμάς και αποτελεί μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα. Το 2017 εξελέγη επικεφαλής του Πολιτικού Γραφείου της Χαμάς, θέση στην οποία επανεξελέγη το 2021. Το 2006, μετά την επικράτηση της Χαμάς στις κοινοβουλευτικές εκλογές διορίστηκε Πρωθυπουργός της Παλαιστινιακής Αρχής, θέση από την οποία τον καθαίρεσε ο Πρόεδρος της Παλαιστινιακής Αρχής, Μοχάμεντ Αμπάς, μετά την κλιμάκωση της έντασης μεταξύ Φατάχ και Χαμάς. Ο Χανίγια έχει στενές σχέσεις με το Ιράν, καθώς είναι χαρακτηριστικό πως τον Αύγουστο του 2017, ήταν επικεφαλής μίας αποστολής της Χαμάς στο Ιράν, στην οποία συνάντησε τον Ανώτατο Ηγέτη Ayatollah Αλί Χομείνι, σφραγίζοντας μία νέα περίοδο στενών σχέσεων με το Ιράν. Στενές σχέσεις διατηρεί και με την Τουρκία και προσωπικά με τον Πρόεδρο Ερντογάν. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του στο Πανεπιστήμιο εντάχθηκε στην Μουσουλμανική Αδελφότητα και γρήγορα δραστηριοποιήθηκε αρχικά στον ισλαμιστικό ακτιβισμό και στην συνέχεια στον ένοπλο αγώνα των Παλαιστινίων. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1980 και 1990 πέρασε αρκετό χρονικό διάστημα σε φυλακές του Ισραήλ, ενώ το 1992, μαζί με άλλους 400 Παλαιστίνιους, εκδιώχθηκε από την Γάζα στο Λίβανο. Εκ μέρους της Χαμάς υπέγραψε το 2014 τη Συμφωνία Συμφιλίωσης με την Φατάχ. Στα πρώτα χρόνια της δραστηριοποίησής του θεωρούνταν πραγματιστής και μετριοπαθής, αλλά σταδιακά σκλήρυνε τη στάση του έναντι του Ισραήλ και της Δύσης, με πολλές αμφιλεγόμενες δηλώσεις ακόμη και για το ζήτημα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, συμβάλλοντας καταλυτικά στην μετεξέλιξη της Χαμάς. Το 2018 το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ αναγνώρισε τον Χανίγια ως τρομοκράτη. Τα τελευταία χρόνια ζει εξόριστος στο Κατάρ, όπου διάγει μια ιδιαίτερος πολυτελή ζωή, με τις εκτιμήσεις να μιλούν για προσωπική περιουσία που ξεπερνά το 1 δισεκατομμύριο δολάρια, ζήτημα για το οποίο του ασκείται σκληρή κριτική και από πολλούς Παλαιστίνιους.

Μαρουάν Μπαργούτι

Ο γεννημένος το 1962 στο χωριό Κομπάρ της Δυτικής Όχθης, Μαρουάν Μπαργούτι (Marwan Barghouti) αποτελεί σημαντικό στέλεχος της Φατάχ και από πολλούς θεωρείται ως ο μόνος πολιτικός που μπορεί να ενώσει τους Παλαιστίνιους. Ο Μαρουάν Μπαργούτι, ένας από τους βασικούς στρατιωτικούς πρωταγωνιστές της δεύτερης Ιντιφάντα και μέλος της Κεντρικής Επιτροπής της Φατάχ, είναι ο πιο δημοφιλής Παλαιστίνιος πολιτικός. Από τον Απρίλιο του 2002 είναι φυλακισμένος στο Ισραήλ, καταδικασμένος σε ισόβια ποινή για τρομοκρατικές ενέργειες. Μεταξύ των άλλων το Ισραήλ τον κατηγορεί πως ίδρυσε τις Ταξιαρχίες Μαρτύρων του Αλ Ακσά. Αξίζει να σημειωθεί πως στο παρελθόν ο Μπαργούτι έχει ασκήσει κριτική και στην σημερινή διοίκηση της Φατάχ και κυρίως για το γεγονός πως απομακρύνθηκε από τον λαό, ανοίγοντας το δρόμο για την άνοδο της Χαμάς. Ο Μπαργούτι, αν και υποστηρικτής της ένοπλης βίας, υποστηρίζει τη δημοκρατική επίλυση του Παλαιστινιακού, στο πλαίσιο των Συμφωνιών του Όσλο και της ειρηνικής συνύπαρξης του

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

κράτους της Παλαιστίνης με τις γειτονικές χώρες. Καταγγέλλει το Ισραήλ ως ρατσιστικό καθεστώς, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα των παράνομων εποίκισμών. Το 2017 ηγήθηκε μιας ευρείας κλίμακας απεργίας πείνας με αίτημα τη βελτίωση των δικαιωμάτων και των συνθηκών κράτησης στις φυλακές του Ισραήλ. Έχει χαρακτηριστεί ως ο Νέλσον Μαντέλα των Παλαιστίνιων και έχουν υπάρξει πολλά αιτήματα για την αποφυλάκισή του, ακόμη και σχετικό Ψήφισμα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Διεθνή Κείμενα και Διασκέψεις

Ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1967)

Το Ψήφισμα 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών υιοθετήθηκε ομόφωνα στις 22 Νοεμβρίου 1967, λίγο μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών. Καλεί για μια «*δίκαιη και διαρκή ειρήνη στη Μέση Ανατολή μέσω της εφαρμογής των ακόλουθων αρχών: (1) αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από τα εδάφη που κατέλαβε στην πρόσφατη σύγκρουση, (2) τερματισμό όλων των εμπόλεμων καταστάσεων και σεβασμό για το δικαίωμα κάθε κράτους της περιοχής να ζει σε κατάσταση ειρήνης εντός ασφαλών και αναγνωρισμένων συνόρων*». Μαζί με το Ψήφισμα 338 του 1973, αποτελούν τις βασικές θέσεις του ΟΗΕ για την Αραβο- Ισραηλινή διένεξη.

Ψήφισμα 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (1973)

Το Ψήφισμα 338 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ καλεί για παύση του πόλεμου του Γιομ Κιπούρ του 1973, στον οποίο το Ισραήλ αντιμετώπισε μια επίθεση με επικεφαλής την Αίγυπτο και τη Συρία. Το διφορούμενο ψήφισμα τριών γραμμών, το οποίο εγκρίθηκε ομόφωνα (με μία αποχή) στις 22 Οκτωβρίου 1973, καλούσε τους εμπόλεμους να σταματήσουν τις εχθροπραξίες εντός 12 ωρών και να εφαρμόσουν την απόφαση 242 (1967) του ΟΗΕ «*σε όλα της τα μέρη*». Ζητούσε επίσης την άμεση έναρξη διαπραγματεύσεων (υπό την «*κατάλληλη αιγίδα*») με στόχο την επίτευξη διαρκούς ειρήνης.

Συμφωνίες Καμπ Ντέιβιντ (1978)

Οι Συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ αποτελούν ζευγάρι πολιτικών συμφωνιών που υπογράφηκαν από τον Αιγύπτιο Πρόεδρο Ανουάρ Σαντάτ και τον Ισραηλινό πρωθυπουργό Μεναχέμ Μπεγκίν στις 17 Σεπτεμβρίου 1978, μετά από δώδεκα ημέρες μυστικών διαπραγματεύσεων στο Καμπ Ντέιβιντ, στον Λευκό Οίκο. Η δεύτερη συμφωνία («*Πλαίσιο για τη Σύναψη Συνθήκης Ειρήνης μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ*») οδήγησε απευθείας στη συνθήκη ειρήνης Αιγύπτου-Ισραήλ του 1979. Η πρώτη συμφωνία («*Πλαίσιο για την Ειρήνη στη Μέση Ανατολή*»), που αφορούσε τα παλαιστινιακά εδάφη, συντάχθηκε χωρίς τη συμμετοχή των Παλαιστινίων, λόγος για τον οποίο καταδικάστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη.

Θεωρείται ότι οι συμφωνίες του Καμπ Ντέιβιντ μετέβαλαν την πολιτική της Μέσης Ανατολής, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στη θεώρηση της Αιγύπτου στον αραβικό κόσμο. Διαθέτοντας τον ισχυρότερο από τους αραβικούς στρατούς και ιστορία ηγεσίας στον αραβικό κόσμο υπό τον Νάσερ, η Αίγυπτος είχε μεγαλύτερη ισχύ από οποιοδήποτε άλλο αραβικό κράτος για την προώθηση των αραβικών συμφερόντων.

Ωστόσο, εντάσεις δημιουργήθηκαν από τις Συμφωνίες, ιδιαίτερα με τον βασιλιά της Ιορδανίας Χουσεΐν, ο οποίος είχε προσφέρει τη συμμετοχή της Ιορδανίας αναφορικά με την αποτύπωση της λειτουργικής αυτονομίας για τους Παλαιστίνιους. Παράλληλα, θεωρείται ότι

οι Συμφωνίες προκάλεσαν τη διάσπαση του ενιαίου αραβικού μετώπου που αντιτίθετο στο Ισραήλ.

Ειρηνευτικές Συμφωνίες Όσλο (1993 & 1995)

Μετά τον πόλεμο του Κόλπου και στο πλαίσιο της μεταψυχροπολεμικής διαδικασίας οικοδόμησης παγκόσμιας ειρήνης, υπεγράφησαν οι Συμφωνίες του Όσλο, ως αποτέλεσμα της πρώτης άμεσης διαπραγμάτευσης Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Η πρώτη συμφωνία υπογράφηκε στην Ουάσιγκτον των ΗΠΑ το 1993 και η δεύτερη στην Τάμπα της Αιγύπτου, δύο χρόνια μετά, το 1995. Βασικό στόχο των συμφωνιών αποτελούσε η προώθηση της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή, με την εγγύηση και τη μεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και η εξασφάλιση του δικαιώματος του παλαιστινιακού λαού στον αυτοπροσδιορισμό. Των συμφωνιών προηγήθηκαν μυστικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο μερών στο Όσλο που είχαν σαν στόχο την αμοιβαία αποδοχή, απ' όπου προκύπτει και η ονομασία τους.

Οι Συμφωνίες αποτελούσαν ένα γενικό πλαίσιο για τις μελλοντικές σχέσεις των δύο μερών και προέβλεπαν τη δημιουργία μιας Παλαιστινιακής Αρχής η οποία θα αναλάμβανε τη διοίκηση μεγάλου μέρους των κατεχομένων, από τα οποία θα αποχωρούσαν σταδιακά τα ισραηλινά στρατεύματα. Προβλεπόταν, επίσης, μια μεταβατική περίοδος πέντε ετών κατά την οποία θα λάμβανε χώρα η τελική διαπραγμάτευση για ζητήματα όπως η Ιερουσαλήμ, οι Παλαιστίνιοι πρόσφυγες, οι Ισραηλινοί έποικοι, η ασφάλεια και τα σύνορα. Από την πλευρά των Παλαιστινίων υπέγραψε ο Γιάσερ Αραφάτ και για το Ισραήλ ο -τότε-Πρωθυπουργός Γιτζάκ Ράμπιν.

Διαπραγματεύσεις σε Καμπ Ντέιβιντ και Τάμπα (2000-2001)

Τον Ιούλιο του 2000, πραγματοποιήθηκαν στο Καμπ Ντέιβιντ διαπραγματευτικές συνομιλίες μεταξύ του Αμερικανού Προέδρου Μπιλ Κλίντον, του Παλαιστίνιου ηγέτη Γιάσερ Αραφάτ και του Ισραηλινού Πρωθυπουργού Εούντ Μπαράκ. Οι διαφωνίες επικεντρώθηκαν σε τέσσερα θέματα που αφορούσαν στις εδαφικές διεκδικήσεις, στην Ιερουσαλήμ, σε προσφυγικά ζητήματα και σε ζητήματα ασφαλείας. Ο Μπαράκ προσέφερε αρχικά το 73% της Δυτικής Όχθης και το 100% της Γάζας. Σε 10 με 25 χρόνια, η περιοχή στη Δυτική Όχθη θα αυξανόταν στο 90-91%. Στο θέμα της Ιερουσαλήμ, οι Ισραηλινοί επέμεναν στην προσάρτηση ορισμένων περιοχών και κοινοτήτων στην Ανατολική Ιερουσαλήμ και οι Παλαιστίνιοι στην πλήρη επιστροφή του τμήματος της πόλης και στον ισραηλινό έλεγχο (αλλά όχι κυριαρχία) της εβραϊκής συνοικίας. Σχετικά με την επιστροφή των προσφύγων, οι Παλαιστίνιοι υποσχέθηκαν ότι, ενώ θα είχαν το δικαίωμα, η πλειοψηφία των προσφύγων δεν θα επέστρεφε στο Ισραήλ, ενώ το Ισραήλ (με πληθυσμό 7,4 εκατ. εκ των οποίων το 1,4 είναι αραβικής καταγωγής) δεχόταν έναν περιορισμένο αριθμό προσφύγων για επανένωση οικογενειών ή για ανθρωπιστικούς λόγους και οι υπόλοιποι θα εγκαθίσταντο αλλού με την στήριξη ενός διεθνούς ταμείου στο οποίο θα συνεισέφερε και το Ισραήλ. Στο θέμα της

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

ασφάλειας, το Ισραήλ πρότεινε την ανάπτυξη μιας διεθνούς δύναμης στην Κοιλιάδα του Ιορδάνη και την αποστρατικοποίηση του Παλαιστινιακού κράτους.

Αρκετοί παρατηρητές εκτιμούν ότι ο Αραφάτ έχει μεγαλύτερη ευθύνη για την αποτυχία των διαπραγματεύσεων. Αποτυχημένες ήταν και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων στην Αιγυπτιακή πόλη Τάμπα, στις 21-27 Ιανουαρίου 2001, παρά τη σημαντική σύγκλιση απόψεων που διαπιστώθηκε.

Πιο συγκεκριμένα, η Σύνοδος Κορυφής της Τάμπα περιγράφει τις συνομιλίες μεταξύ του Ισραήλ και της Παλαιστινιακής Αρχής. Το ευρύτερο περιβάλλον των συνομιλιών χαρακτηριζόταν από έναν πολιτικά μεταβαλλόμενο χαρακτήρα, καθώς ο Ισραηλινός πρωθυπουργός Εούντ Μπαράκ είχε παραιτηθεί έξι εβδομάδες νωρίτερα και οι εκλογές επρόκειτο να διεξαχθούν στις 6 Φεβρουαρίου 2001, ενώ η ορκωμοσία του προέδρου Τζορτζ Μπους είχε πραγματοποιηθεί μόλις μία ημέρα πριν. Στόχο αυτών των ειρηνευτικών συνομιλιών αποτελούσε η ενίσχυση των διαπραγματεύσεων για το «τελικό καθεστώς» για τον τερματισμό της ισραηλινο-παλαιστινιακής σύγκρουσης. Σύμφωνα με τη δήλωση που ανακοινώθηκε στο τέλος των συνομιλιών, έφτασαν πιο κοντά στην επίτευξη τελικής διευθέτησης από ό,τι σε οποιοσδήποτε προηγούμενες ειρηνευτικές συνομιλίες. Η κυβέρνηση του Πρωθυπουργού Εούντ Μπαράκ τερμάτισε τις συνομιλίες στις 27 Ιανουαρίου 2001 λόγω των επικείμενων εκλογών στο Ισραήλ και η νέα κυβέρνηση Σαρόν δεν τις επανεκκίνησε.

Τον Ιούνιο του 2002, περίπου 18 μήνες μετά την ολοκλήρωση της Συνόδου Κορυφής της Τάμπα, ο Παλαιστίνιος ηγέτης Γιάσερ Αραφάτ σε συνέντευξή του σε ισραηλινή εφημερίδα, ανέφερε ότι είχε αποδεχτεί το ειρηνευτικό σχέδιο για τη Μέση Ανατολή που πρότεινε ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον. Ωστόσο, η νέα ισραηλινή κυβέρνηση τόνισε ότι αυτό το σχέδιο δεν ήταν πλέον υπό εξέταση.

Σαουδαραβικό Ειρηνευτικό Σχέδιο (2002)

Ο τότε Διάδοχος του Σαουδαραβικού Θρόνου και Πρίγκιπας Αμπντάλα πρότεινε ένα αραβικό ειρηνευτικό σχέδιο, βάσει της παλαιότερης Πρωτοβουλίας της Φεζ, που συζητήθηκε και έλαβε τελική μορφή στη συνάντηση κορυφής του Αραβικού Συνδέσμου στη Βηρυτό τον Μάρτιο του 2002. Το σχέδιο προβλέπει την αποχώρηση του Ισραήλ από όλα τα εδάφη που κατέλαβε από το 1967 σε αντάλλαγμα με αναγνώρισή του από τις αραβικές χώρες και την ομαλοποίηση των σχέσεων. Αντιμετωπίστηκε με ενθουσιασμό όταν ανακοινώθηκε για πρώτη φορά, αλλά δεν υλοποιήθηκε ποτέ και ο σημερινός Διάδοχος, Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν, φαίνεται προετοιμασμένος να εγκαταλείψει το σχέδιο υπέρ των ιδιαίτερων Ισραηλινο-Αραβικών συμφωνιών εξομάλυνσης.

Συμφωνία Γενεύης (Δεκέμβριος 2003)

Η Συμφωνία της Γενεύης αποτελεί ειρηνευτικό σχέδιο, μη-κυβερνητικής προέλευσης, διατυπωμένο τον Δεκέμβριο του 2003 στη Γενεύη από μια ομάδα Ισραηλινών και Παλαιστινίων, με γνωστότερους τον Γιόσι Μπέιλιν, εκ των αρχιτεκτόνων των Συμφωνιών του

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Όσλο και τον πρώην Παλαιστίνιο υπουργό Γιάσσερ Αμπέντ Ράμπο. Προέβλεπε την επιστροφή της Γάζας, σχεδόν ολόκληρης της Δυτικής Όχθης και τμήματος της Ιερουσαλήμ, με αντάλλαγμα την εξαιρετικά περιορισμένη χρήση του δικαιώματος επιστροφής των Παλαιστινίων προσφύγων στο Ισραήλ, την αναγνώριση του Ισραήλ και την πλήρη ομαλοποίηση των σχέσεων. Το Ισραήλ θα προσαρτούσε ορισμένες πυκνοκατοικημένες περιοχές της Δυτικής Όχθης (Gush Etzion, Ma'ale Adumim, κ.α.) και σε αντάλλαγμα θα παραχωρούσε αντίστοιχης έκτασης περιοχές που θα συνόρευαν με τη Γάζα.

Οδικός Χάρτης για την Ειρήνη ("Road Map for Peace") (2003)

Σχέδιο του Κουαρτέτου -του 2003- για την επίλυση του παλαιστινιακού μέσω της δημιουργίας δύο κρατών. Σε αντάλλαγμα για τη χορήγηση κράτους, η Παλαιστινιακή Αρχή θα προχωρούσε σε δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και θα εγκατέλειπε την χρήση βίας, ενώ οι Ισραηλινοί θα σταματούσαν την κατασκευή εποικισμών. Ο Οδικός Χάρτης αποτελούνταν από τρία στάδια, τα οποία μέσα σε τρία χρόνια θα οδηγούσαν σε επίλυση του ζητήματος.

Διάσκεψη της Αννάπολης (2007)

Έλαβε χώρα στις ΗΠΑ, στις 27 Νοεμβρίου 2007, με τη συμμετοχή περίπου 40 χωρών και οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, του Ισραήλ, της Παλαιστινιακής Αρχής, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ρωσίας, της Κίνας, του Αραβικού Συνδέσμου και του ΟΗΕ (αλλά και της Ελλάδας). Η βασική υπόθεση εργασίας της διάσκεψης ήταν η «λύση των δύο κρατών», με στόχο την αναβίωση της ισραηλινο-παλαιστινιακής ειρηνευτικής διαδικασίας και την εφαρμογή του «Οδικού Χάρτη για την Ειρήνη», ωστόσο δεν κατάφερε να πετύχει τίποτε περισσότερο από ένα κοινό ανακοινωθέν. Μετά τη Διάσκεψη της Αννάπολης, οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν. Τόσο ο Μαχμούντ Αμπάς όσο και ο Εχούντ Ολμέρτ παρουσίασαν ο ένας στον άλλον ανταγωνιστικές ειρηνευτικές προτάσεις. Ωστόσο, και πάλι, δεν επιτεύχθηκε συμφωνία.

Συμφωνίες Αβραάμ (2020)

Υπογράφηκαν το 2020 μεταξύ του Ισραήλ, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων και του Μπαχρέν, και μετέπειτα ακολούθησαν συμφωνίες του πρώτου με το Μαρόκο και το Σουδάν. Οι διαπραγματεύσεις για την εξομάλυνση των σχέσεων ξεκίνησαν στο πλαίσιο του τερματισμού της προσάρτησης της Δυτικής Όχθης από το Ισραήλ. Ως μέρος των διπλών συμφωνιών, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Μπαχρέν αναγνωρίζουν την ισραηλινή κυριαρχία και καθιερώθηκαν πλήρεις διπλωματικές σχέσεις και από τις δύο πλευρές. Ενώ το Ισραήλ ανέβαλε τα σχέδιά του για προσάρτηση της Δυτικής Όχθης, δεν έχει εγκαταλείψει το πρόγραμμα εποικισμού. Αυτές οι συμφωνίες ουσιαστικά υποκαθιστούν τη Σαουδική Ειρηνευτική Συμφωνία.

Κράτη, Σχέσεις μεταξύ Κρατών, Περιοχές

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Η σχέση ΗΠΑ-Ισραήλ αποτελεί μία από τις ισχυρότερες και πιο σημαντικές στρατηγικές συνεργασίες στη Μέση Ανατολή. Αν και ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε το εβραϊκό κράτος λίγα λεπτά μετά την δημιουργία του το 1948, η σχέση άρχισε να εξελίσσεται κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ειδικά μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών το 1967 και την ολοκληρωτική ήττα ενός συνασπισμού Αραβικών κρατών από το Ισραήλ, όταν οι ΗΠΑ αναζήτησαν έναν ισχυρό εταίρο στην περιοχή για να αντιταχθεί στη σοβιετική επιρροή. Οι ΗΠΑ αποτελούν τον βασικό εξωτερικό εγγυητή ασφάλειας του κράτους του Ισραήλ. Επί του παρόντος, το Ισραήλ λαμβάνει 3,8 δισεκατομμύρια δολάρια για στρατιωτική βοήθεια από τις ΗΠΑ ετησίως, ή περίπου το 15% του στρατιωτικού προϋπολογισμού των ΗΠΑ, ως όρο της Συμφωνίας που επετεύχθη μεταξύ των δύο κρατών επί της Κυβέρνησης Ομπάμα.

Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική στη Μέση Ανατολή βασίζεται σε τρεις θεμελιώδεις αρχές: την απρόσκοπτη ροή πετρελαίου από τις χώρες του Κόλπου, τη διασφάλιση του Ισραήλ και τον περιορισμό δυνητικών αντυπάλων στην περιοχή. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και ο επακόλουθος «Πόλεμος κατά της Τρομοκρατίας» σηματοδοτούν, μαζί με ανησυχίες για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και την κατοχή Όπλων Μαζικής Καταστροφής από το Ιράκ, μία περίοδο κατά την οποία σημειώθηκε το υψηλότερο επίπεδο της άμεσης εμπλοκής των ΗΠΑ στην περιοχή, που συμπεριελάμβανε, μεταξύ άλλων, δαπανηρές προσπάθειες για τη δημιουργία δημοκρατικού κράτους στο Ιράκ. Οι στρατηγικές προτεραιότητες των ΗΠΑ έχουν ενσωματώσει έκτοτε την αντιτρομοκρατική τακτική καθώς και τον περιορισμό της εξάπλωσης του βίαιου εξτρεμισμού. Ακόμη, οι ΗΠΑ, ως δωρητές αναπτυξιακής βοήθειας έχουν δαπανήσει υπέρογκα ποσά για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης στην περιοχή, και για την προβολή της ισχύος τους μέσω του μεγάλου δικτύου στρατιωτικών βάσεων, μίας ισχυρής υπεράκτιας ναυτικής παρουσίας στον Περσικό Κόλπο, καθώς και μέσω της πώλησης όπλων και στρατιωτικού εξοπλισμού στο Ισραήλ, την Σαουδική Αραβία, την Ιορδανία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και την Αίγυπτο.

Ενώ διατηρούν συμφέροντα στην περιοχή, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στην ισχύ του Ιράν και το πυρηνικό του πρόγραμμα, και στην ασφάλεια του Ισραήλ, μετά από δύο δεκαετίες άμεσης εμπλοκής, έχει αρχίσει να γίνεται κατανοητό ότι η εμπλοκή αυτή έχει όρια βάσει και της έλλειψης συναφούς μακροπρόθεσμης στρατηγικής στην περιοχή. Επιπλέον, οι γεωπολιτικές εξελίξεις έχουν οδηγήσει σε ανασύνθεση των στρατηγικών προτεραιοτήτων των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια. Ο ανταγωνισμός με την Κίνα και η απειλή από την επεκτατική Ρωσία μετέφεραν το κέντρο βάρους της στρατηγικής των ΗΠΑ στον Ειρηνικό και στην Ανατολική Ευρώπη. Τα τελευταία χρόνια, ο ρόλος των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή είχε ως κύριο χαρακτηριστικό του την υποστήριξη του Ισραήλ μέσω της ανάπτυξης των σχέσεων του με μία σειρά αραβικών χωρών, στο πλαίσιο των Συμφωνιών του Αβραάμ. Κατά συνέπεια, οι ΗΠΑ έχουν διαδραματίσει τον ρόλο του διαμεσολαβητή σε ό,τι αφορά στην εξομάλυνση των

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

διπλωματικών σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ και πολλών χωρών της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής.

Ρωσία

Παρά τη μακρά ιστορία του ρωσικού ενδιαφέροντος στην περιοχή, η ενεργός συμμετοχή της Μόσχας εντάθηκε τη δεκαετία του 1950, όταν δημιούργησε δεσμούς με αραβικές χώρες, όπως η Σύρια, η Λιβύη και η Αίγυπτος, ανοίγοντας καινούργιο μέτωπο στον Ψυχρό Πόλεμο. Μέχρι το 1972, οπου υπήρξε διπλωματική ρήξη μεταξύ των δύο χωρών στο πλαίσιο των Αραβο-Ισραηλινών ειρηνευτικών προσπαθειών, η σοβιετο-αιγυπτιακή συμμετοχή αποτελούσε κύριο πυλώνα της γεωπολιτικής επιρροής της ΕΣΣΔ στην περιοχή, θέση που αργότερα αντικαταστάθηκε από τη Συρία υπό τον Χαφέζ αλ Άσαντ. Αν και η δραστηριότητά της μειώθηκε τη δεκαετία του 1990, η Ρωσία εξακολουθούσε να συμμετέχει σε θεσμικές ειρηνευτικές προσπάθειες, ειδικά ως μέλος του Κουαρτέτου.

Η αναζωπύρωση της επιρροής της Ρωσίας στη Μέση Ανατολή προέκυψε το 2011, όταν η αστάθεια που προκάλεσε η Αραβική Άνοιξη στην περιοχή αύξησε τους φόβους του Κρεμλίνου ειδικά για τις επιπτώσεις στο καθεστώς Άσαντ στη Σύρια. Το 2015, το Κρεμλίνο έδωσε έγκριση για στρατιωτική επέμβαση για να υποστηρίξει τον Άσαντ, αναπτύσσοντας στρατιωτικό προσωπικό, αεροπορικές και ναυτικές επιχειρήσεις και παρέχοντας στρατιωτικό εξοπλισμό αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων και οικονομική υποστήριξη στο συριακό καθεστώς, υπερασπίζοντας και αποκαθιστώντας με επιτυχία το μεγαλύτερο μέρος του ελέγχου της συριακής κυβέρνησης στη χώρα.

Η εξωτερική πολιτική της Μόσχας ακολουθεί ένα παράδειγμα μη δέσμευσης, με χαρακτηριστικά περιστασιακής εμπλοκής βάσει των συμφερόντων της. Η στάση και η προσπάθεια της Ρωσίας αφορά στην επίδειξη πραγματισμού, αξιοπιστίας και διαρκούς ικανότητας επιβολής της ισχύος της για την επιρροή των περιφερειακών υποθέσεων με διπλωματικά ή στρατιωτικά μέσα, συχνά ακολουθώντας το αφήγημα της εναλλακτικής επιλογής σε σχέση με τη δυτική και αμερικανική επιρροή, ίσως ακόμη και ως βιώσιμος (δια)μεσολαβητής σε τοπικές συγκρούσεις. Αν και οι συνθέτες σχέσεις με τα κράτη της περιοχής μπορεί να επιβάλλουν όρια στην έκταση της επιρροής της, οι Αραβικές χώρες έχουν -κατά διαστήματα- επιδείξει προθυμία να επεκτείνουν τους δεσμούς τους με τη Ρωσία. Παράλληλα, Ρωσικής επιρροής μη κρατικοί δρώντες, όπως η ιδιωτική στρατιωτική εταιρεία Wagner Group, δρουν στην ευρύτερη περιοχή, συχνά τελώντας υπό τις εντολές της ρωσικής κυβερνητικής ηγεσίας. Συγκεκριμένα, μισθοφόροι της ενεργούν στη Συρία, ενώ διατηρεί θυγατρικές και υλικοτεχνικές υπηρεσίες στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα οι οποίες δραστηριοποιούνται στο λαθρεμπόριο και το ξέπλυμα χρήματος. Ακόμη, η προστασία του Ομίλου Wagner για τα κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου στη Συρία, για λογαριασμό του καθεστώτος του Μπασάρ αλ Άσαντ, για παράδειγμα, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ενεργειακή ατζέντα καταναγκασμού που προβάλλει η Ρωσία. Παράλληλα, δεδομένων των τακτικών υβριδικών και ασύμμετρων μεθόδων που χρησιμοποιεί η Ρωσία, ο ρόλος της μπορεί να εντοπιστεί και σε ό,τι αφορά στην επιρροή των

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

εκλογικών αποτελεσμάτων, σε καμπάνιες παραπληροφόρησης και στην υποστήριξη αυταρχικών καθεστώτων, μεταξύ άλλων.

Η Σοβιετική Ένωση αποτέλεσε ένθερμο υποστηρικτή της παλαιστινιακής υπόθεσης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, κατά τον οποίο διέκοψε τους δεσμούς με το Ισραήλ και παρείχε στις παλαιστινιακές οργανώσεις στρατιωτική, οικονομική και πολιτική υποστήριξη, εκπαιδύοντας ακόμη και Παλαιστίνιους μαχητές. Οι σχέσεις με το Ισραήλ αποκαταστάθηκαν τη δεκαετία του 1990 και το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών σταδιακά επεκτάθηκε. Στον πρόσφατο πόλεμο Ισραήλ-Χαμάς, η Ρωσία προσπαθεί να τηρήσει μία στάση ισορροπίας καλώντας τις δύο πλευρές να τερματίσουν τις συγκρούσεις το συντομότερο δυνατό. Η συγκεκριμένη στάση γίνεται αντιληπτή ως αποτέλεσμα των πολλαπλών ισορροπιών με χώρες της περιοχής, συμπεριλαμβανομένου και του Ισραήλ, σε μία προσπάθεια διατήρησης των σχέσεών της με άλλα κράτη, αλλά και λόγω της επιθυμίας της να αυξήσει την επιρροή της στην Μέση Ανατολή, μέσω του ρόλου του ειρηνοποιού. Επιπρόσθετα, η Ρωσία προσπαθεί να παρουσιάσει τις εχθροπραξίες ως αποτέλεσμα της αποτυχίας της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, ενώ στοχεύει ο πόλεμος να οδηγήσει σε ρήγμα μεταξύ των Δυτικών χωρών που στηρίζουν την Ουκρανία και, εν τέλει, σε περιορισμό της υποστήριξης της τελευταίας, γεγονός που θα μπορούσε να μεταβάλει υπέρ της τις ισορροπίες στο πεδίο των μαχών.

Αίγυπτος

Λόγω της ιστορίας και του μεγέθους της, η Αίγυπτος αποτελεί μια από τις σημαντικότερες χώρες του Αραβικού κόσμου. Υπό την ηγεσία του Γκαμάλ Άμπντελ Νάσερ, η Αίγυπτος αποτέλεσε συμβολικό ηγέτη του ευρύτερου Αραβικού κόσμου κατά τα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, γεγονός που εκφράζεται μέσω της ιδεολογίας του «Παναραβισμού». Μετά από πολλούς δαπανηρούς πολέμους με το Ισραήλ, με συνέπειες που συμπεριλαμβάνουν την κατοχή της Χερσονήσου του Σινά από την πλευρά του Ισραήλ, οι δύο χώρες συμφώνησαν από κοινού να σταματήσουν τις εχθροπραξίες κατόπιν διαμεσολάβησης των ΗΠΑ με τη Συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ (1978). Η ειρηνευτική συμφωνία που υπογράφηκε το 1979 τερμάτισε επίσημα τις εχθροπραξίες, με παράλληλο, σημαντικό, κόστος για τον ρόλο και την επιρροή της Αιγύπτου στην περιοχή, μολονότι σε μεγάλο βαθμό κατάφερε να ανακάμψει.

Το 2011, εν μέσω του ευρύτερου πλαισίου της Αραβικής Άνοιξης, ο Πρόεδρος Χόσνι Μουμπάρακ εκδιώχθηκε μετά από μαζικές διαδηλώσεις και εκρήξεις βίας σε όλη τη χώρα. Τις εκλογές που ακολούθησαν τις κέρδισε ο Μοχάμεντ Μόρσι, μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, αντανακλώντας την εσωτερική ένταση ανάμεσα στους υποστηρικτές της παραδοσιοκρατίας, που εκφράζονται μέσω του ισλαμικού νόμου, και τις κοσμικές και φιλελεύθερες δυνάμεις που πρωτοστάτησαν στις κοινωνικές αντιδράσεις που οδήγησαν στην εξέγερση του 2011. Η εκλογή του Μόρσι και οι προσπάθειές του να επηρεάσει το προσχέδιο για το Σύνταγμα της Αιγύπτου οδήγησαν σε περαιτέρω διαμαρτυρίες και τελικά

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

σε πραξικόπημα με επικεφαλής τον Αμπντέλ Φατάχ αλ Σίσι, ο οποίος, στη συνέχεια, έγινε Πρόεδρος μετά τις εκλογές του 2014.

Σε ό,τι αφορά στο Ισραήλ, η ειρήνη μεταξύ των δύο κρατών έχει αποδειχθεί βιώσιμη, με τις σχέσεις τους να φτάνουν ίσως στο καλύτερο σημείο τους υπό την προεδρία του Σίσι. Εκτός από τις διπλωματικές σχέσεις, την αύξηση του εμπορίου και των οικονομικών συναλλαγών, παρατηρείται συναντίληψη μεταξύ του Ισραήλ και της Αιγύπτου όσον αφορά στις προσπάθειες επιρροής στην ευρύτερη περιοχή από χώρες όπως το Ιράν και η Τουρκία που σε αρκετές περιπτώσεις, με επίσημες και ανεπίσημες παρεμβάσεις, επιδιώκουν αλλαγές στο status quo και προκαλούν αστάθεια.

Ιράν

Λόγω της στρατηγικής θέσης και του ενεργειακού πλούτου της χώρας, το Ιράν για πολλά χρόνια αποτέλεσε πεδίο εξωτερικών παρεμβάσεων, καθώς για πολλές δεκαετίες η χώρα βρισκόταν υπό την ισχυρή επιρροή ξένων δυνάμεων (αρχικά της Βρετανίας και, σε μικρότερο βαθμό, της Σοβιετικής Ένωσης και, στη συνέχεια, των ΗΠΑ). Η τοποθέτηση του Σάχη στον «Θρόνο των Παγωνιών» και η έντονα φιλοδυτική πολιτική του μετέτρεψαν το Ιράν σε στενό σύμμαχο των ΗΠΑ στην περιοχή. Μάλιστα το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας δεν αποτελεί προϊόν της Ισλαμικής Επανάστασης, αλλά χρονολογείται από την εποχή του Σάχη και της επιθυμίας του Ιράν να αναδειχθεί σε ηγεμονική περιφερειακή δύναμη στον Περσικό Κόλπο. Σήμερα, το Ιράν επιδιώκει την αύξηση της αποτρεπτικής του ικανότητας και της περιφερειακής του επιρροής, καθώς δεν έχει εγκαταλείψει τον πάγιο περσικό/ιρανικό στόχο του να αναδειχθεί σε κυρίαρχη περιφερειακή δύναμη στην περιοχή του Κόλπου, μέσω και της απόκτησης πυρηνικών όπλων, ενώ έχει αποκτήσει σημαντικό ρόλο στον Λίβανο, μέσω της στρατιωτικής και οικονομικής στήριξης της Χεζμπολάχ, αλλά και της Χαμάς στη Γάζα. Σημαντικό εμπόδιο στις περιφερειακές φιλοδοξίες του Ιράν αποτελούν ο ιστορικός ανταγωνισμός με τον αραβικό κόσμο και η έντονη καχυποψία των Αράβων, ενώ θα πρέπει να τονιστεί ότι το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό χαρακτηρίζεται από ρευστές πολιτικές ισορροπίες μεταξύ μετριοπαθών και σκληροπυρηνικών κληρικών και, σε δεύτερο επίπεδο, των μεταρρυθμιστικών δυνάμεων.

Το Ιράν στοχεύει στην επέκταση της οικονομικής του επιρροής και της στρατιωτικής του παρουσίας στη Μεσόγειο με την υποστήριξη δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η Τεχεράνη έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο κρατικών και μη κρατικών συμμαχιών στην περιοχή. Υποστηρίζει το καθεστώς Άσαντ στη Συρία, επέκτεινε την επιρροή του στους Φρουρούς της Ισλαμικής Επανάστασης στο Ιράκ, αποτελεί τον βασικό στρατιωτικό και οικονομικό αρωγό της Χεζμπολάχ και της Χαμάς, και στηρίζει τους επαναστάτες Χούθι (Ανσάρ Αλλάχ) στον εμφύλιο πόλεμο της Υεμένης. Παράλληλα, η Σαουδική Αραβία, μία χώρα Σουνιτών μουσουλμάνων, είναι αποφασισμένη να περιορίσει την επέκταση του Ιράν στη δική της σφαίρα επιρροής, συγκεκριμένα στα σύνορα με το Μπαχρέιν, το Ιράκ και την Υεμένη. Αυτός ο ανταγωνισμός δυνάμεων επηρεάζει τις διαμάχες σε όλη τη Μέση Ανατολή, με χαρακτηριστική περίπτωση τον πόλεμο δι' αντιπροσώπων στην Υεμένη.

Λίβανος

Μια ιδιαίτερα ταλαιπωρημένη χώρα λόγω του εμφυλίου πολέμου (1975-1990), αλλά και σειράς άλλων πολεμικών συγκρούσεων κυρίως λόγω του παλαιστινιακού. Σήμερα, υπάρχουν ευαίσθητες ισορροπίες μεταξύ θρησκευτικών και άλλων ομάδων και πολιτοφυλακών, με μάλλον ασθενή κεντρική κυβέρνηση. Βασικό ζήτημα αποτελεί η αδυναμία της Κυβέρνησης του Λιβάνου να ελέγξει τις δραστηριότητες της Χεζμπολάχ, η οποία, αν και ισλαμιστική παρα-στρατιωτική οργάνωση, υποκινούμενη και υποστηριζόμενη από το Ιράν και τη Συρία, αλλά και με σημαντικά λαϊκά ερείσματα στον Λίβανο, έχει πολιτική δράση και συμμετέχει στην Κυβέρνηση της χώρας. Παρά τις διεθνείς αντιδράσεις (που κορυφώθηκαν με αφορμή τη δολοφονία του -πρώην- Πρωθυπουργού Χαρίρι και άλλων επιφανών Λιβανέζων που αντιτίθονταν στην ισχυρή επιρροή της Συρίας), η Συρία εξακολουθεί να θεωρεί τον Λίβανο, αν όχι πλέον ως δικό της έδαφος ή προτεκτοράτο, τουλάχιστον ως ζώνη υψηλής επιρροής.

Η αστάθεια αποτελεί διάχυτο γεγονός της ζωής στον Λίβανο. Ο συριακός εμφύλιος πόλεμος επηρέασε την ήδη εύθραυστη εσωτερική σταθερότητα της χώρας και οδήγησε σε θρησκευτική βία και στρατιωτικές συγκρούσεις μεταξύ των δυνάμεων υπέρ του Άσαντ και της αντιπολίτευσης. Μια συνεχιζόμενη κρίση ρευστότητας έχει επηρεάσει αρνητικά την οικονομική κατάσταση της χώρας, όπου ο ΟΗΕ εκτιμά ότι έως και το 80% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας. Εκτός από τους πρόσφυγες από τον συριακό εμφύλιο πόλεμο, ο Λίβανος φιλοξενεί σχεδόν 500.000 Παλαιστίνιους.

Συρία

Τα σύνορα του σύγχρονου Συριακού κράτους δημιουργήθηκαν μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, όταν η Γαλλία κυβερνούσε στο έδαφός της υπό Συριακή εντολή. Το 1946 το κράτος απέκτησε πλήρη ανεξαρτησία ως Δημοκρατία της Συρίας. Περιφερειακές αναταραχές από την Αραβο-Ισραηλινή σύγκρουση και μια σειρά στρατιωτικών πραξικοπημάτων κυριάρχησαν στη Συριακή πολιτική έως ότου το κόμμα Μπάαθ κατέλαβε την εξουσία το 1963. Ο Χαφέζ αλ-Άσαντ ανέλαβε τον έλεγχο του κόμματος Μπάαθ το 1970 και κυβέρνησε μέχρι το θάνατό του το 2000. Τον διαδέχθηκε ο γιος του, ο σημερινός πρόεδρος Μπασάρ αλ-Άσαντ.

Η ιδεολογία του Μπάαθ διαφέρει από τον ισλαμιστικό χαρακτήρα των άλλων καθεστώτων της Μέσης Ανατολής αναφορικά με τη μη τήρηση της επιβολής του Ισλάμ στις πολιτικές και κοινωνικές υποθέσεις υιοθετώντας σοσιαλιστικά ιδεώδη -το επίσημο όνομα του κόμματος είναι Αραβικό Σοσιαλιστικό Κόμμα Μπάαθ. Ανεξάρτητα από αυτήν την κοσμική εθνικιστική ιδεολογία, και οι δύο Άσαντ υποκίνησαν/υποδαύλισαν τον σεχταρισμό για να εδραιώσουν την εξουσία τους μέσω των Αλευιτών, ένα παρακλάδι του σιιτικού Ισλάμ στο οποίο ανήκουν οι Άσαντ, κυριαρχώντας στην άρχουσα τάξη, μολονότι αποτελούν μειοψηφία.

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Η συστηματική καταστολή άλλων πεποιθήσεων και μειονοτήτων είχε ως συνέπεια εντάσεις και αναταραχές που τελικά ξέσπασαν κατά τη διάρκεια της Αραβικής Άνοιξης, πριν την έκρηξη του συνεχιζόμενου Συριακού Εμφυλίου Πολέμου. Σε αντίθεση με τα περισσότερα άλλα καθεστώτα, ο Άσαντ διατήρησε τα ηνία της εξουσίας, καταπνίγοντας βάνουσα τις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις που περιελάμβαναν την χρήση χημικών αερίων στη διάρκεια πολεμικών επιχειρήσεων εναντίον πολιτών, ενώ η Συρία διασπάστηκε μεταξύ πολυάριθμων συμμαχιών που συχνά βασίζονταν σε σεχταριστικές γραμμές, ανταγωνιζόμενοι την ξένη συμμετοχή. Οι ΗΠΑ, υποστηρίζοντας τις δυνάμεις των ανταρτών, ζήτησαν αλλαγή του καθεστώτος, ενώ η κυβέρνηση Άσαντ δέχθηκε υποστήριξη μέσω της παρέμβασης της Ρωσίας και του Ιράν. Αν και ο εμφύλιος πόλεμος συνεχίζεται μέχρι σήμερα, η Συριακή κυβέρνηση έχει ανακτήσει το μεγαλύτερο μέρος της επικράτειάς της. Παρ' όλ' αυτά, η καταστροφή ήταν τεράστια: περίπου 6,5 εκατομμύρια πρόσφυγες έχουν διαφύγει από τη χώρα, και άλλοι τόσοι Σύριοι εκτιμάται ότι έχουν εκτοπιστεί στο εσωτερικό της χώρας. Εξαιρετικά μεγάλος είναι και ο αριθμός των νεκρών, με τον ΟΗΕ να έχει επιβεβαιώσει περισσότερους από 350.000 θανάτους, ενώ στελέχη της αντιπολίτευσης κατά του Ασάντ ανεβάζουν τον συγκεκριμένο αριθμό σε σχεδόν 600.000.

Μολονότι η Συρία πολέμησε εναντίον του Ισραήλ στις συγκρούσεις μεταξύ 1948 και 1973, έχει επίσης παρέμβει στις γειτονικές Αραβικές χώρες, κυρίως με την παρέμβασή της το 1976 στον Εμφύλιο Πόλεμο του Λιβάνου, φαινομενικά για την προστασία των χριστιανικών μειονοτήτων, η οποία οδήγησε στην κατοχή του Λιβάνου από τη Συρία μέχρι το 2005. Η Συρία υποστηρίζει το δικαίωμα των Παλαιστινίων για αυτοδιοίκηση και έχει υποστηρίξει ένοπλες ισλαμιστικές οργανώσεις όπως είναι η Χεζμπολάχ και η Χαμάς εναντίον του Ισραήλ. Ωστόσο, η επιθετική στάση του καθεστώτος Άσαντ και συχνά η αδιάκριτη υποστήριξη προς τη Χαμάς οδήγησε ακόμη και την Παλαιστινιακή Αρχή να κατηγορήσει τη Συρία για υπονόμευση των ειρηνευτικών προσπαθειών.

Σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ

Από το 2008, οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας-Ισραήλ βρίσκονται σε σταθερή πορεία ενίσχυσης, με τις δύο χώρες να αποτελούν πλέον στρατηγικούς εταίρους στην περιοχή. Η εμπάθυνση των σχέσεων Ελλάδος-Ισραήλ βασίζεται στις σημαντικές ικανότητες αμοιβαίως επωφελούς συνεργασίας σε σειρά τομέων, όπως η οικονομία, η άμυνα, το εμπόριο, ο τουρισμός, οι επενδύσεις, η αγροτική ανάπτυξη, η τεχνολογία, η ενέργεια, το περιβάλλον, η ναυτιλία και η εκπαίδευση.

Η πολύπλευρη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών αποσκοπεί στην προώθηση της ανάπτυξης και της σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο, χωρίς αποκλεισμούς και χωρίς να στρέφεται εναντίον οιαδήποτε τρίτου, ενώ υπαγορεύεται από τις πολλαπλές προκλήσεις ασφαλείας στην περιοχή.

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Το Ανώτατο Υπουργικό Συμβούλιο Συνεργασίας αποτελεί το θεσμικό επιστέγασμα της συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Ισραήλ και αποβλέπει στην προαγωγή ειδικών προγραμμάτων συνεργασίας.

Η σχέση Ελλάδας-Ισραήλ έχει εξελιχθεί σε μια από τις πιο σημαντικές γεωπολιτικές εταιρικές σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Συχνά κάνουν από κοινού στρατιωτικές ασκήσεις και έχουν υπογράψει στρατιωτικές συμφωνίες, οι οποίες περιλαμβάνουν την ίδρυση και λειτουργία μιας μονάδας εκπαίδευσης αεράμυνας στην Ελλάδα και άδεια στρατιωτικών εγκαταστάσεων στην επικράτεια των δύο χωρών. Η Ελλάδα και το Ισραήλ, μαζί με την Κύπρο, αποτελούν, επίσης, βασικούς εταίρους του ενεργειακού τριγώνου στην Ανατολική Μεσόγειο, και έχουν συμφωνήσει σε κοινές πρωτοβουλίες για να συνδέσουν τα ενεργειακά τους δίκτυα μέσω του EuroAsia Connector, μιας υποθαλάσσιας καλωδιακής σύνδεσης που θα μεταφέρει ενέργεια από πηγές φυσικού αερίου του Ισραήλ και της Κύπρου μέσω της Ελλάδας στην Ευρώπη.

Σχέσεις Τουρκίας-Ισραήλ

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, το Ισραήλ και η Τουρκία εισημοποίησαν τη συνεργασία τους υπογράφοντας μια σειρά συμφωνιών αμυντικής και οικονομικής συνεργασίας. Ουσιαστικά επρόκειτο για μια διαδικασία επαναχάραξης του γεωστρατηγικού χάρτη της περιοχής και το ζητούμενο ήταν η διαμόρφωση ενός περιφερειακού συστήματος ασφαλείας στη Μέση Ανατολή, με τη συμμετοχή και των ΗΠΑ, της Αιγύπτου και της Ιορδανίας. Σήμερα, η κατάσταση είναι αρκετά διαφορετική, καθώς τα συμφέροντα Τουρκίας και Ισραήλ αποκλίνουν σε διάφορα θέματα.

Αρχικά, ο ισλαμικός χαρακτήρας του ΑΚΡ προβληματίζει τους Ισραηλινούς, ενώ η κυβέρνηση Ερντογάν έχει επενδύσει σημαντικά στις σχέσεις της με τον μουσουλμανικό κόσμο, ασκώντας επανειλημμένα δημόσια κριτική στις ενέργειες του Ισραήλ στο Παλαιστινιακό. Αυτό έχει προκαλέσει σημαντική ζημία στις διμερείς σχέσεις Άγκυρας-Ιερουσαλήμ, ενώ επηρεάζει και την στάση του εβραϊκού λόμπυ στις ΗΠΑ.

Ο Πρόεδρος Ερντογάν υποστηρίζει ανοιχτά τη Χαμάς και τις επιδιώξεις των Παλαιστινίων. Η Τουρκία επιτρέπει στη Χαμάς να διατηρεί πολιτικά συντονιστικά γραφεία στην επικράτειά της, και έχει προμηθεύσει σε κάποια αρχηγικά στελέχη της τουρκικά διαβατήρια, επιτρέποντάς τους να ταξιδεύουν διεθνώς. Η υποστήριξη είναι τόσο συμβολική όσο και υλική. Τον Ιούλιο του 2023, το Ισραήλ ισχυρίστηκε ότι κατάσχεσε εκρηκτικές ύλες τουρκικής προέλευσης με κατεύθυνση τη Γάζα. Ο Ερντογάν δεν καταδίκασε την επίθεση της Χαμάς στο Ισραήλ τον Οκτώβριο 2023 και έχει μάλιστα επιδιώξει να συντονιστεί με το Ιράν για πιθανές ενέργειες έναντι της στρατιωτικής απάντησης του Ισραήλ.

Η φύση της σχέσης των δύο χωρών έχει σταδιακά διαφοροποιηθεί και πλέον συμπεριλαμβάνει ευρύτερες περιοχές γεωπολιτικού ανταγωνισμού. Το περιστατικό Μανί Margara δυσχέρανε ραγδαία τις σχέσεις των δύο χωρών το 2010, όταν Ισραηλινοί στρατιώτες επιτέθηκαν, μετά από προειδοποιήσεις, σε πλοίο τουρκικού νηολογίου

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

εξουσιοδοτημένου από την Τουρκική κυβέρνηση για τη μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας στη Γάζα, ενώ αυτό επιχειρούσε να διασπάσει τον ναυτικό αποκλεισμό του Ισραήλ στην περιοχή. Σειρά από παράγοντες έχουν έκτοτε υπονομεύσει επανειλημμένες προσπάθειες για επαναπροσέγγιση των δύο χωρών. Το Ισραήλ και η Τουρκία έχουν υποστηρίξει αντίπαλες δυνάμεις στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης, ενώ οι συμφωνίες θαλάσσιας οριοθέτησης και εκμετάλλευσης έχουν οξύνει τον γεωπολιτικό ανταγωνισμό στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Τουρκία βλέπει τη συνεργασία του Ισραήλ με την Κύπρο, την Ελλάδα και, ως έναν βαθμό, την Αίγυπτο ως πρόκληση και προσπάθεια υπονόμησης της Τουρκικής πρόσβασης σε πλούσια ορυκτά, κυρίως κοιτάσματα φυσικού αερίου, στην περιοχή.

Ιερουσαλήμ

Από το 1967, το Ισραήλ θεωρεί ολόκληρη την πόλη της Ιερουσαλήμ ως την πρωτεύουσά του. Οι Παλαιστίνιοι, με τη σειρά τους, θεωρούν την Ανατολική Ιερουσαλήμ (Al Quds) ως την πρωτεύουσα του μελλοντικού παλαιστινιακού Κράτους. Η θέση του ΟΗΕ και των περισσότερων κρατών και διεθνών οργανισμών είναι ότι η πρωτεύουσα του Ισραήλ είναι το Τελ Αβίβ και δεν αναγνωρίζουν την προσάρτηση της Ανατολικής Ιερουσαλήμ από το Ισραήλ.

Το 2017, οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγνώρισαν επίσημα την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ. Ο Πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ υπέγραψε Προεδρική Διακήρυξη και ενέκρινε τη μετεγκατάσταση της Πρεσβείας των ΗΠΑ από το Τελ Αβίβ στην Ιερουσαλήμ. Η απόφαση καταδικάστηκε ευρέως από όλα τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, εκτός από τις ΗΠΑ, που άσκησαν το δικαίωμα αρνησικυρίας (veto). Μετά την ανακοίνωση, ξέσπασαν διαδηλώσεις στην Ανατολική Ιερουσαλήμ, τη Γάζα, τη Δυτική Όχθη, σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο, καθώς και σε όλες τις Πρεσβείες των Ηνωμένων Πολιτειών που βρίσκονται στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις.

Γάζα

Η Λωρίδα της Γάζας αποτελεί εδαφική περιοχή έκτασης 360 τετρ. χλμ. με πληθυσμό 2,048 εκατομμύρια Παλαιστίνιους και ένα από τα δύο εδαφικά τμήματα της Παλαιστινιακής Αρχής. Από το 2007 ελέγχεται πλήρως από τη Χαμάς. Το Ισραήλ διοικούσε την περιοχή από το 1967 έως το 2005, οπότε και απέσυρε, σε ορισμένες περιπτώσεις δια της βίας, όλους τους Εβραίους εποίκους, ενώ εξακολουθεί να ελέγχει τον εναέριο χώρο, τα χωρικά ύδατα και τα σύνορα. Αυτό επέτρεψε την επιβολή αποκλεισμού σε διάφορα αγαθά σε μια προσπάθεια άσκησης πίεσης επί της Χαμάς. Η άλλη διέξοδος της Γάζας προς τον υπόλοιπο κόσμο είναι μέσω των συνόρων με την Αίγυπτο (που κυβέρνησε την περιοχή από το 1948 έως το 1967).

Δυτική Όχθη

Η Δυτική Όχθη, έκτασης 5.860 τετρ. χλμ. και πληθυσμού 3,2 εκατομμυρίων, αποτελεί μια περικλειστη περιοχή στη Δυτική Όχθη του ποταμού Ιορδάνη. Από το 1948 έως το 1967 βρισκόταν υπό τον έλεγχο της Ιορδανίας, ενώ από το 1967 τελεί υπό ισραηλινή κατοχή. Ελέγχεται από τη Φατάχ και η έδρα της Παλαιστινιακής Αρχής βρίσκεται στη Ραμάλλα, κοντά στην Ιερουσαλήμ.

Υψίπεδα Γκολάν

Τα Υψίπεδα Γκολάν αποτελούν στρατηγικής σημασίας ορεινή περιοχή μεταξύ Συρίας, Ισραήλ, Λιβάνου και Ιορδανίας. Τμήμα τους, έκτασης 1.200 τετρ. χλμ. κατελήφθη από το Ισραήλ στον πόλεμο του 1967. Διεξάγονται συνομιλίες για την επιστροφή του εδάφους στη Συρία, αλλά πραγματικό κώλυμα αποτελεί ο έλεγχος των επιφανειακών και υπόγειων υδάτινων πόρων της περιοχής.

Οργανισμοί, Οργανώσεις, Όργανα

Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ΕΕ έχει παρουσία στο Ισραήλ και στα Παλαιστινιακά Εδάφη σε διάφορα επίπεδα με την Αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στο Ισραήλ στο Τελ Αβίβ, το Γραφείο του Εκπροσώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας, τον Ειδικό Απεσταλμένο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Διαδικασία Ειρήνης στη Μέση Ανατολή, δύο Αποστολές στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ) -η European Union Border Assistance Mission to Rafah και η European Union Coordinating Office for Palestinian Police Support- και μία εκπροσώπηση του Τμήματος Ανθρωπιστικής Βοήθειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ECHO).

Σε πολιτικό πλαίσιο, η ΕΕ συνεργάζεται με την Παλαιστινιακή Αρχή για τον εκδημοκρατισμό των θεσμών του μελλοντικού Παλαιστινιακού κράτους, στη λογική της λύσης των δύο κρατών. Αξιοποιώντας τον μηχανισμό της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας, η ΕΕ έχει συνάψει μία σειρά συμφωνιών συνεργασίας με την Παλαιστινιακή Αρχή, οι οποίες καθορίζουν και την σχέση των δύο μερών (Ενδιάμεση Συμφωνία Σύνδεσης για το Εμπόριο και τη Συνεργασία, Neighborhood, Development and International Cooperation Instrument (NDICI) – ‘Global Europe’, Πλάνο Δράσης ΕΕ- Παλαιστίνης, Πλαίσιο Ενιαίας Υποστήριξης).

Η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο δωρητή αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας των Παλαιστινίων, καθώς χρηματοδοτεί σειρά δράσεων για τις υποδομές, για δικαστικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις και προγράμματα υποστήριξης της ασφάλειας, της υγείας και του εκπαιδευτικού συστήματος. Στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής βοήθειας, εκτός από την υποστήριξη στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας, η ΕΕ προσφέρει βοήθεια και για τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες που ζουν στην Ιορδανία, τον Λίβανο και τη Συρία. Συνολικά, από το 2000, η ΕΕ έχει προσφέρει 700 εκατομμύρια για ανθρωπιστική βοήθεια στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας.

Ως μέλος του Κουαρτέτου, η ΕΕ συγχρηματοδότησε τον «Οδικό Χάρτη για την Ειρήνη» του 2003 με στόχο την επίλυση της σύγκρουσης Ισραήλ-Παλαιστίνης. Το ίδιο το Κουαρτέτο είχε περιορισμένη επιτυχία. Ωστόσο, η εξωτερική πολιτική της ΕΕ στην περιοχή έχει κατά κάποιο τρόπο καθοδηγηθεί από τις φιλοδοξίες του Κουαρτέτου. Το 2015, για παράδειγμα, η ΕΕ δημοσίευσε την Αναθεώρηση της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ), μια πρωτοβουλία που επιδιώκει να προωθήσει την σταθερότητα μέσω κοινών αξιών και συνεργασιών στην ευρύτερη «γειτονιά» της, άρα και στη Μέση Ανατολή, μέσω της συνεργασίας στους τρεις βασικούς τομείς της οικονομικής ανάπτυξης, της ασφάλειας και της μετανάστευσης, αναπτύσσοντας και πρωτοβουλίες περιφερειακής συνεργασίας όπως η Ανατολική Εταιρική Σχέση και η Ένωση για τη Μεσόγειο.

Κουαρτέτο

Δημιουργήθηκε το 2002 και αποτελείται από τις ΗΠΑ, την Ευρωπαϊκή Ένωση, τη Ρωσία και τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών με αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Οι δραστηριότητές του περιγράφονται στον Οδικό Χάρτη του 2003, ένα στρατηγικό σχέδιο τριών φάσεων το οποίο επιβεβαιώνει την προσήλωση στη λύση δυο κρατών με βάση τον τερματισμό των εχθροπραξιών, την αμοιβαία αναγνώριση κυριαρχίας, και την διαδικασία οικοδόμησης θεσμών στην Παλαιστίνη. Οι προσπάθειες για την προώθηση των διαπραγματεύσεων προς ειρηνική λύση υπονομεύονται από τη συνεχιζόμενη σύγκρουση για τα εδάφη και την αδιαλλαξία και από τις δύο πλευρές, η οποία αναγκάζει την Πρωτοβουλία να επικεντρωθεί κυρίως στις ανθρωπιστικές προσπάθειες, ενώ συνεχίζει να μεσολαβεί, ανεπιτυχώς, μεταξύ των δύο πλευρών. Η συνεργασία και η αποτελεσματικότητα έχουν επίσης υπονομευθεί από εσωτερικές εντάσεις, ιδίως λόγω της ρωσικής εισβολής στην Ουκρανία.

Ο πρώην πρωθυπουργός της Βρετανίας Τόνι Μπλερ διορίστηκε Ειδικός Απεσταλμένος το 2007, θέση που κράτησε μέχρι το 2015. Ο σημερινός ειδικός απεσταλμένος είναι ο Τζον Κλαρκ.

Σύνδεσμος Αραβικών Κρατών (ArabLeague/LeagueofArabStates)

Ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών αποτελεί περιφερειακή οργάνωση αραβικών κρατών. Ιδρύθηκε το 1945 με έξι μέλη και σήμερα απαριθμεί 22 μέλη και 7 παρατηρητές, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Η έδρα του βρίσκεται στο Κάιρο και επίσημο στόχο του αποτελεί η προώθηση των συμφερόντων των αραβικών κρατών. Έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση θεμάτων εκπαίδευσης και οικονομικής συνεργασίας, καθώς και στην αναβάθμιση της θέσης των γυναικών, αλλά δεν έχει καταφέρει να λειτουργήσει το ίδιο αποτελεσματικά σε πολιτικά ζητήματα.

Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις (IDF)

Οι Δυνάμεις Άμυνας του Ισραήλ (Israel Defense Forces, IDF), γνωστές στο Ισραήλ με το ακρωνύμιο *Τσαχάλ*, αποτελούν τις ένοπλες δυνάμεις του Ισραήλ αποτελούμενες από Στρατό Ξηράς, Πολεμικό Ναυτικό και Πολεμική Αεροπορία με επικεφαλής τον Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου υπαγόμενο στο Υπουργείο Άμυνας. Η δομή και η λειτουργία των Δυνάμεων Άμυνας του Ισραήλ παρουσιάζουν διαφορές σε σχέση με άλλες ένοπλες δυνάμεις ανά τον κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, η στράτευση των γυναικών έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ δομικά παρατηρούνται εξαιρετικά στενές σχέσεις μεταξύ του στρατού, του πολεμικού ναυτικού και της πολεμικής αεροπορίας. Ο σχεδιασμός τους από την ίδρυσή τους είναι αντίστοιχος και κατάλληλος για την αντιμετώπιση της ιδιαίτερης κατάστασης σε ό,τι αφορά στην ασφάλεια της χώρας και τις μακροχρόνιες συγκρούσεις και πολέμους με τους Παλαιστινίους. Προκύπτει, λοιπόν, ότι λόγω των διαφόρων αυτών χαρακτηριστικών τους, αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς της ισραηλινής κοινωνίας με άμεσες επιρροές σε τομείς όπως η οικονομία της χώρας, ο πολιτισμός αλλά και η πολιτική σκηνή.

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

Βάσει των ανωτέρω, έχουν αναδειχθεί στις πλέον ανεπτυγμένες τεχνολογικά δυνάμεις κυρίως λόγω της χρήσης διαφόρων τεχνολογιών, αρκετές από τις οποίες ειδικά δημιουργημένες για την κάλυψη των αναγκών τους, όπως το άρμα μάχης Merkava, το τεθωρακισμένο όχημα μεταφοράς προσωπικού Achzarit, τα υψηλής τεχνολογίας οπτικά συστήματα, το σύστημα αντιπυραυλικής άμυνας «Σιδηρούς Θόλος», το σύστημα ενεργητικής προστασίας Trophy για τα οχήματα, όπως και τα τυφέκια Galil και Tavor. Ήδη από το 1967, οι Δυνάμεις Άμυνας του Ισραήλ έχουν αναπτύξει στενές στρατιωτικές σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας για την ανάπτυξη διαφόρων συστημάτων, όπως για το F-15I jet, το σύστημα άμυνας Thel laser, καθώς και το σύστημα αντιπυραυλικής άμυνας Arrow.

Ισραηλινά Πολιτικά Κόμματα

Το Ισραήλ έχει πολυκομματικό εκλογικό σύστημα απλής αναλογικής, με όριο εκλογής το 3,25% απαιτούμενο για την είσοδο ενός κόμματος στο Κοινοβούλιο των 120 εδρών (Κνεσέτ). Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι διαφορετικά κόμματα συνιστούν το Κοινοβούλιο μετά από κάθε εκλογική διαδικασία, και σχηματίζονται πάντοτε κυβερνήσεις συνασπισμού εφόσον κανένα κόμμα δεν λαμβάνει απόλυτη πλειοψηφία. Το πιο σημαντικά κόμματα που εισήλθαν στην Κνεσέτ στις εκλογές του 2022 ήταν τα ακόλουθα:

Κόμματα στη σημερινή κυβέρνηση συνασπισμού:

Λικούντ (32 έδρες)

Με ηγέτη τον Μπενιαμίν Νετανιάχου, το Λικούντ αποτελεί το σημαντικότερο πολιτικό κόμμα, κεντροδεξιά προς δεξιά στο πολιτικό φάσμα του Ισραήλ, με εθνικιστικές απόψεις και έμφαση στο δικαίωμα εποίκισμου των Εβραίων στη Δυτική Όχθη.

Θρησκευτικός Σιωνισμός – Ότζμα Γεχουίντ (14 έδρες)

Αποτελεί κόμμα συνασπισμού μεταξύ του Θρησκευτικού Σιωνιστικού Κόμματος υπό την αρχηγία του νυν Υπουργού Οικονομικών Μπεζαλέλ Σμότρίτς και της Εβραϊκής Δύναμης υπό τον Ιταμάρ Μπεν Γκβίρ, Υπουργό Εθνικής Ασφάλειας. Η συμφωνία της συμμαχίας μεταξύ των δύο έκλεισε με τη μεσολάβηση του Νετανιάχου, ο οποίος επεδίωκε έναν συνασπισμό δεξιάς πλειοψηφίας. Βρίσκονται και τα δύο κόμματα στο δεξιό άκρο του πολιτικού φάσματος, προωθούν και τα δύο τον εθνικισμό και τον Ορθόδοξο Ιουδαϊσμό. Υποστηρίζουν από κοινού την προσάρτηση της Δυτικής Όχθης και εναντιώνονται σε εδαφικές παραχωρήσεις.

Σας (11 έδρες)

Σας, οι «Σεφαραδίτες Φρουροί» αποτελούν ένα δεξιό υπερ-ορθόδοξο θρησκευτικό πολιτικό κόμμα. Το Σας στοχεύει στο τέλος των προκαταλήψεων και των διακρίσεων εναντίων των Σεφαραδιτών Εβραίων. Αρχικά μετριοπαθές αναφορικά με τη διαμάχη Ισραήλ-Παλαιστίνης, εν συνεχεία συντάχθηκε με την πολιτική δεξιά απορρίπτοντας το ενδεχόμενο

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

παύσης των κατασκευαστικών εργασιών για Ισραηλινούς εποικισμούς και της εδραίωσης των εποικισμών στη Δυτική Όχθη.

Ενωμένος Ιουδαϊσμός της Τορά (7 έδρες)

Ο Ενωμένος Ιουδαϊσμός της Τορά είναι ένα υπερ-ορθόδοξο θρησκευτικό και δεξιό κόμμα αλλά, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα θρησκευτικά κόμματα, είναι μη σιωνιστικό, χωρίς ξεκάθαρη άποψη στο ζήτημα των αυξανόμενων εποικισμών στη Δυτική Όχθη. Επικεντρώνεται στη διατήρηση του θρησκευτικού χαρακτήρα του Κράτους του Ισραήλ.

Αντιπολίτευση:**Γες Ατίντ (24 έδρες)**

Κεντρώο κόμμα με ηγέτη τον πρώην πρωθυπουργό Γιαΐρ Λαπίντ. Είναι το δεύτερο μεγαλύτερο κόμμα μετά το Λικούντ και η αξιωματική αντιπολίτευση. Δημιουργήθηκε με στόχο να στρέψει το επίκεντρο από την εξωτερική πολιτική και την ασφάλεια στα κοινωνικά ζητήματα και τις μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό. Προωθεί την ελεύθερη αγορά και τον κοινωνικό φιλελευθερισμό στην οικονομία, επιδιώκει τη λύση δύο κρατών, διατηρώντας, αλλά παράλληλα σταματώντας, τους εποικισμούς των Εβραίων. Η εκλογική βάση του κόμματος προέρχεται από την κοσμική (μη θρησκευόμενη) μεσαία τάξη.

Εθνική Ενότητα (12 έδρες)

Ένα νέο κόμμα με ρίζες στον Σιωνισμό και τον φιλελευθερισμό. Υπόσχεται την προάσπιση της Ισραηλινής Εβραϊκής ταυτότητας και διατηρεί μια ασαφή θέση για τη λύση των δύο κρατών, επικεντρώνεται στην πάταξη της κυβερνητικής διαφθοράς και προτείνει όριο στη διάρκεια της θητείας. Στοχεύει στην στροφή του επίκεντρου της οικονομικής πολιτικής στη μακροοικονομία και πιέζει για επενδύσεις στην εκπαίδευση.

Εβραϊκό Λόμπυ (στις ΗΠΑ)

Το 40% των Εβραίων παγκοσμίως ζει στις ΗΠΑ (ένα άλλο 40% ζει στο Ισραήλ). Στον πυρήνα του λόμπυ βρίσκονται οργανώσεις όπως το American Israel Public Affairs Committee (AIPAC), το Washington Institute for Near East Policy, η Anti-Defamation League, το American Jewish Congress και η Christians United for Israel. Οι 51 μεγαλύτερες και πιο σημαντικές οργανώσεις συνεργάζονται στη Σύνοδο Προέδρων των Μεγαλύτερων Αμερικανο-Εβραϊκών Οργανώσεων, με αποστολή την ενίσχυση των δεσμών μεταξύ Ισραήλ και ΗΠΑ.

Ισλαμιστικές Οργανώσεις/Ισλαμιστική Ριζοσπαστικοποίηση

Οι Ισλαμιστικές Οργανώσεις και η Ισλαμιστική Ριζοσπαστικοποίηση αποτελούν ευρείες και πολύπλευρες έννοιες. Η σύσταση μιας ισλαμικής οργάνωσης μπορεί να χαρακτηρίζεται και να αποτελείται από διάφορους φορείς: από ένα καθαρά θρησκευτικό κίνημα, μέχρι μία ομάδα (ένα σύνολο ανθρώπων) με πολιτικά ή/και μαχητικά χαρακτηριστικά. Ο ίδιος ο όρος «Ισλαμισμός» έχει ερμηνευτεί ποικιλοτρόπως. Αρχικά, ο όρος χρησιμοποιήθηκε απλώς με τη σημασία της θρησκείας του Ισλάμ και δεν αποτελούσε ή

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

εξέφραζε κάποια ιδεολογία ή (πολιτικό) κίνημα. Γενικά, αποτελεί μια ιδεολογική πεποίθηση κατά την οποία το Ισλάμ θα πρέπει να επηρεάζει πολιτικά και κοινωνικά συστήματα, καθώς και την προσωπική ζωή του ατόμου. Η πολιτικο-φιλοσοφική προέλευση του ισλαμισμού μπορεί να εντοπιστεί στα πνευματικά κινήματα του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ως αντίδραση στην αυξανόμενη επιβολή και επιρροή από δυτικές ιδεολογίες και συστήματα διακυβέρνησης, καθιστώντας, έτσι, τον πολιτικό της χαρακτήρα στενά συνδεδεμένο με την πολιτική της ταυτότητα στον μουσουλμανικό -πρωτίστως αραβικό- κόσμο.

Θέτοντας το Ισλάμ στο επίκεντρο της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ταυτότητας οδήγησε ορισμένες ισλαμιστικές οργανώσεις προς την θρησκευτική ευλάβεια, τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό και μερικές φορές προς τη ριζοσπαστικοποίηση. Στην Αίγυπτο, από όπου κατάγεται ο πνευματικός ιδρυτής του πολιτικού Ισλαμισμού Χασάν Αλ-Μπάννα, ο ισλαμισμός ήταν βαθιά συνυφασμένος με την ανάπτυξη του αιγυπτιακού εθνικισμού και του Παν-Αραβικού κινήματος αποκτώντας πολιτική έκφραση και νομιμότητα μέσω των δραστηριοτήτων της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, το πρωτότυπο για όλες τις επόμενες παρόμοιες οργανώσεις. Εκτός από την Μουσουλμανική Αδελφότητα, υπάρχει ένας τεράστιος αριθμός οργανώσεων με διαφορετική οργάνωση και πολιτικές μεθόδους. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις -Αλ Κάιντα, ISIS, Παλαιστινιακή Τζιχάντ, Ταλιμπάν- αποτελούν παραδείγματα των πλέον ριζοσπαστικών μορφών έκφρασης του Ισλαμισμού.

Ο Άξονας της Αντίστασης (Axis of Resistance)

Άτυπη και ενίοτε συγκυριακή συμμαχία διαφόρων δρώντων (κρατικών και μη κρατικών) και δυνάμεων της περιοχής που στηρίζεται από το Ιράν. Υπάρχουν διάφορες ερμηνείες για το πως προέκυψε ο συγκεκριμένος όρος, ωστόσο χρησιμοποιείται συχνά από αξιωματούχους του Ιράν. Στη συμμαχία συμμετέχουν Σουνιτικές, αλλά και Σιτικές ομάδες και κυβερνήσεις από την Υεμένη, τη Συρία, το Λίβανο, το Ιράκ και τη Γάζα, με διαφορετικά επίπεδα προσέγγισης μεταξύ τους, αλλά και με το Ιράν. Το δίκτυο, το οποίο στηρίζεται ενεργά και από την παραστρατιωτική ομάδα Κουντς (QudsForce) των Φρουρών της Επανάστασης, έχει ως βασική του συνισταμένη την αντίδραση έναντι της Δύσης και κυρίως του Ισραήλ. Στον Άξονα συμμετέχουν η Χαμάς, η Χεζμπολάχ, το Καθεστώς Άσαντ, οι σιτικές παραστρατιωτικές πολιτοφυλακές στη Συρία και στο Ιράκ και οι Χούθι στην Υεμένη. Μέλος, αλλά με περιορισμένη συμμετοχή είναι και η Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ.

και της Συρίας με τη Χεζμπολάχ και τη Χαμάς. Έχει προκαλέσει την ανησυχία των μετριοπαθών σουνιτικών κρατών (Αίγυπτος, Σαουδική Αραβία, Ιορδανία).

Al Qaeda

Η Αλ Κάιντα αποτελεί μία σουνιτική τρομοκρατική οργάνωση τζιχαντιστών που ασπάζεται την ιδεολογία του Πανισλαμισμού, η οποία αποσκοπεί στην ενότητα του Μουσουλμανικού κόσμου υπό ένα Ισλαμικό κράτος, ή Χαλιφάτο. Τα αρχικά της μέλη και ο

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

ηγετικός πυρήνας προέρχονταν από τους ξένους ισλαμιστές μαχητές που είχαν υποστηρίξει την Αφγανική αντίσταση εναντίον της εισβολής της Σοβιετικής Ένωσης την περίοδο 1979-1989. Η Αλ Κάιντα, με ηγέτη τον Οσάμα Μπιν Λάντεν δημιουργήθηκε ως ριζοσπαστική οργάνωση που ασπάζεται την παγκόσμια τζιχάντ, ή αλλιώς τη βία, για να επιτύχει πολιτικούς σκοπούς –με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενός ενωμένου Ισλαμικού Χαλιφάτου. Η Αλ Κάιντα αποτελούσε για χρόνια την πιο επικίνδυνη παγκόσμια τρομοκρατική οργάνωση. Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις ΗΠΑ αποτελούν την πλέον πολύνεκρη επίθεση στην ιστορία της σύγχρονης διεθνούς τρομοκρατίας και μετέβαλαν ριζικά την έννοια της ασφάλειας. Μετά τον θάνατο του Μπιν Λάντεν αρχηγός της Αλ Κάιντα έγινε ο Αϊμάν Αλ Ζαουάχρι.

ISIS

Το Ισλαμικό Κράτος στο Ιράκ και τη Μεγάλη Συρία (Islamic State in Iraq and Greater Syria, ISIS) ή Ισλαμικό Κράτος (Islamic State, IS) ή Ισλαμικό Χαλιφάτο (The Caliphate) ή DAESH (al-Dawla al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham) αποτελεί μια ένοπλη τρομοκρατική ομάδα Σουνιτών τζιχαντιστών που στοχεύει στην εδραίωση και την επέκταση του Χαλιφάτου –του ενιαίου διεθνικού ισλαμικού κράτους στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική– το οποίο θα διοικείται σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο της Σαρία (Sharia). Η οργάνωση ιδρύθηκε ως Αλ Κάιντα στο Ιράκ (AQI) το 2003 από τον Αμπού Μουσάμπ Αλ Ζαρκάουι, Άραβα ιορδανικής καταγωγής. Τον Οκτώβριο του 2004, ο Ζαρκάουι δήλωσε και επίσημα την πίστη του στην Αλ Κάιντα και τον ηγέτη της. Οι μαχητές της οργάνωσης προέρχονταν αρχικά από τα δίκτυα του Ζαρκάουι στο Πακιστάν και το Αφγανιστάν, αλλά, στη συνέχεια, ενισχύθηκε από στρατολογήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη Συρία, το Ιράκ και τις γειτονικές περιοχές. Από το 2011, η οργάνωση μετεξελίσσεται, αξιοποιώντας την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ και την εκτεταμένη προσπάθεια από-Μπιααθοποίησης της Κυβέρνησης της χώρας, καθώς και τον εμφύλιο πόλεμο στη Συρία, για να επεκταθεί γεωγραφικά και να στρατολογήσει νέους τρομοκράτες. Το 2014, στο απόγειο της ισχύος της, με περίπου 48.000 ένοπλους τρομοκράτες, ανακήρυξε την ίδρυση Ισλαμικού Χαλιφάτου στο Ιράκ και στη Συρία. Μέσα σε λίγα χρόνια, κυριάρχησε στο παγκόσμιο τζιχαντιστικό κίνημα και έγινε η πλέον θανατηφόρα και επικίνδυνη τρομοκρατική οργάνωση, η οποία είναι υπεύθυνη για χιλιάδες τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη, στη Μέση Ανατολή, στην Ασία και στις Η.Π.Α., μεταξύ άλλων. Από το 2018, η οργάνωση βρίσκεται σε υποχώρηση, καθώς γνώρισε σημαντικές στρατιωτικές ήττες από την Παγκόσμια Συμμαχία κατά του ISIS. Σήμερα, έχει περιοριστεί τόσο γεωγραφικά, όσο και σε επίπεδο μελών, αλλά εξακολουθεί να παραμένει επικίνδυνη και σημαντικά επιδραστική, λόγω της επικοινωνιακής τακτικής της για την προώθηση προπαγάνδας.

Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ

Το Κίνημα Ισλαμικής Τζιχάντ στην Παλαιστίνη ή Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ (PIJ) αποτελεί Παλαιστινιακή ισλαμιστική τρομοκρατική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 1981. Όπως και η Χαμάς, δημιουργήθηκε ως παρακλάδι της Μουσουλμανικής Αδελφότητας με σημαντική επιρροή από το Ισλαμικό καθεστώς του Ιράν. Η οργάνωση αποτελεί μέλος της Συμμαχίας Παλαιστινιακών Δυνάμεων (Alliance of Palestinian Forces), οι οποίες απορρίπτουν τις Συμφωνίες του Όσλο και έχουν ως στόχο τη δημιουργία ενός Ισλαμικού Παλαιστινιακού Κράτους. Η Παλαιστινιακή Ισλαμική Τζιχάντ απορρίπτει τη λύση των δύο κρατών και υποστηρίζει την στρατιωτική καταστροφή του Ισραήλ. Ιστορικά, η Οργάνωση υποστηρίζεται και χρηματοδοτείται από τη Συρία και τη Χεζμπολάχ, ενώ, από το 2014, λαμβάνει σημαντική υποστήριξη και από το Ιράν, κάτι που συνέβαλε στη ραγδαία αύξηση της ισχύος της. Το ένοπλο τμήμα της Οργάνωσης, γνωστό ως Ταξιαρχίες Αλ Κουντς (Al- Quds Brigades), έχει παρουσία στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας. Μεταξύ άλλων, πραγματοποιεί επιθέσεις αυτοκτονίας και εναντίον πολιτών του Ισραήλ, καθώς και με ρουκέτες.

Φατάχ/PLO

Η Φατάχ αποτελεί κεντρο-αριστερό κόμμα με εθνικιστική ιδεολογία που αποτελεί τη μεγαλύτερη ομάδα της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO). Ο βασικός ιδρυτής και ηγέτης μέχρι το θάνατό του το 2004 ήταν ο Γιάσερ Αραφάτ. Μετά τον πόλεμο του 1967, αποτέλεσε τη σημαντικότερη παλαιστινιακή οργάνωση ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα. Στις δεκαετίες του 1960 και 1970, παρείχε εκπαίδευση σε μεγάλο αριθμό τρομοκρατικών οργανώσεων από την Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική και οι Φενταγίν της -συχνά σε συνεργασία με οργανώσεις όπως ο Μαύρος Σεπτέμβρης, το Abu Nidal's Fatah-Revolutionary Council, το PFLP, και το PFLP-GC- πραγματοποίησαν μεγάλο αριθμό επιθέσεων (συμπεριλαμβανομένων και αεροπειρατειών και τρομοκρατικών ενεργειών) εναντίον ισραηλινών στόχων στη Μέση Ανατολή και τη Δυτική Ευρώπη. Η πολιτική κυριαρχία της τερματίστηκε το 2005 και 2006 στις δημοτικές και βουλευτικές εκλογές, όπου ηττήθηκε από τη Χαμάς λόγω διαφθοράς και ανικανότητας για αποτελεσματική διακυβέρνηση. Σήμερα, η Φατάχ, η οποία ελέγχει τη Δυτική Όχθη, στηρίζει τον Μαχμούντ Αμπάς, Πρόεδρο της Παλαιστινιακής Αρχής.

Χαμάς

Η Χαμάς αποτελεί ένοπλη ισλαμιστική οργάνωση που χρησιμοποιεί τρομοκρατικές μεθόδους αλλά και πολιτικό κόμμα. Παράλληλα, μαζί με την Παλαιστινιακή Αρχή, αποτελούν τους δύο πολιτικούς οργανισμούς που διοικούν τις περιοχές των Παλαιστινίων. Το Κίνημα Ισλαμικής Αντίστασης (Harakat al-Muqawama al-Islamiya, Islamic Resistance Movement) ιδρύθηκε το 1987 ως παρακλάδι της αιγυπτιακής Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Εκτός από τις πολλές επιθέσεις αυτοκτονίας και άλλες ενέργειες κατά του Ισραήλ, απέκτησε υψηλή δημοφιλία ανάμεσα στους Παλαιστίνιους κυρίως λόγω του κοινωνικού της έργου. Η νίκη στις εκλογές του 2006 οδήγησε σε ένοπλη σύγκρουση με τη Φατάχ, για να επιτευχθεί μια

Αραβο- Ισραηλινή Διένεξη: Ευρετήριο Στρατηγικών Όρων

εύθραυστη συμφωνία συγκυβέρνησης μετά από αιγυπτιακή διαμεσολάβηση. Έχει αναγνωριστεί ως τρομοκρατική οργάνωση από την ΕΕ και δεκάδες δυτικές χώρες διότι δεν αναγνωρίζει το Ισραήλ, δεν αποδέχεται τις Συμφωνίες του Όσλο, δεν αποκηρύσσει την ένοπλη βία και στοχοποιεί αμάχους. Σημειώνεται ότι ο ΟΗΕ δεν αναγνωρίζει την Χαμάς ως τρομοκρατική οργάνωση.

Η Χαμάς έχει μια σειρά από ηγετικά όργανα που εκτελούν διάφορες πολιτικές, στρατιωτικές και κοινωνικές λειτουργίες. Η γενική πολιτική καθορίζεται από ένα πανοπτικό συμβουλευτικό όργανο, που συχνά ονομάζεται πολιτικό γραφείο, το οποίο λειτουργεί στην εξορία. Οι τοπικές επιτροπές διαχειρίζονται ζητήματα καθημερινότητας στη Γάζα και τη Δυτική Όχθη.

Ο Ισμαήλ Χανίγια υπηρετεί, επί του παρόντος, ως πολιτικός αρχηγός, έχοντας αντικαταστήσει τον μακροχρόνιο ηγέτη Χάλεντ Μασάλτο το 2017. Ο Χανίγια δραστηριοποιείται από την Ντόχα του Κατάρ από το 2020, σύμφωνα με πληροφορίες, καθώς η Αίγυπτος περιορίζει τη μετακίνησή του προς και από τη Γάζα. Οι ηγέτες της Χαμάς εδραίωσαν την παρουσία τους στο Κατάρ μετά τη διαμάχη με τον προηγούμενο οικοδεσπότη τους, τη Συρία, όταν Παλαιστίνιοι πρόσφυγες συμμετείχαν στην εξέγερση του 2011 που προηγήθηκε του συριακού εμφυλίου πολέμου. Ορισμένα ανώτερα στελέχη της Χαμάς θεωρείται ότι λειτουργούν από τα γραφεία της οργάνωσης στην Τουρκία.

Οι καθημερινές υποθέσεις στη Γάζα επιβλέπονται από τον Γιαχία Σινουάρ, ο οποίος προηγουμένως ήταν επικεφαλής της στρατιωτικής πτέρυγας της Χαμάς και εξέτισε είκοσι δύο χρόνια σε ισραηλινή φυλακή ως ο εγκέφαλος της απαγωγής και της δολοφονίας δύο Ισραηλινών στρατιωτών. Ήταν ανάμεσα στους περισσότερους από χίλιους Παλαιστίνιους κρατούμενους που απελευθερώθηκαν το 2011 με αντάλλαγμα έναν Ισραηλινό στρατιώτη που κρατούσε η Χαμάς. Από τον Ιούνιο του 2021, ο de facto πρωθυπουργός της Γάζας είναι ο Έσσαμ Αλ-Νταάλις.

Ο Μαρουάν Ίσακ και ο Μοχάμεντ Ντιάμπ Ιμπραχίμ Μάσρι (γνωστός με το ψευδώνυμο Μοχάμεντ Ντέιφ) διοικούν την στρατιωτική πτέρυγα της Χαμάς, τις Ταξιαρχίες Izz ad-Din al-Qassam. Αποτελούν τον εγκέφαλο πολλών επιθέσεων στο Ισραήλ, συμπεριλαμβανομένων των βομβαρδισμών, και τους κύριους ενορχηστρωτές της στρατηγικής των δικτύων σιράγγων της Χαμάς.

Οι ισραηλινές δυνάμεις σκότωσαν τον ιδρυτή της πολιτοφυλακής, Σαλάχ Σεχάντε, σε αεροπορική επιδρομή το 2002 και τον Γιασίν, τον ιδρυτή της Χαμάς, το 2004.

Ο Σαλέχ αλ-Αρούρι θεωρείται ο επικεφαλής του κλάδου της Χαμάς στον Λίβανο. Ανέλαβε επίσης την ηγεσία της ομάδας στη Δυτική Όχθη μετά από εσωτερικές εκλογές που ολοκληρώθηκαν το 2021, ενώ ο Μασάλ επιλέχθηκε να ηγηθεί του γραφείου της διασποράς και ο Salameh Katawi εξελέγη διαχειριστής των υποθέσεων των φυλακισμένων μελών της Χαμάς.